

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Odsjek za logopediju

Tin Dukanović

**Karakteristike jezika rodno nebinarnih govornika
hrvatskog jezika**

Zagreb, 2024.

Ovaj rad izrađen je na Odsjeku za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Gordane Hržice i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2023./2024.

Sažetak

Karakteristike jezika rodno nebinarnih govornika hrvatskog jezika

Tin Dukanović

Rodno su nebinarne osobe one čiji rodni identitet ne odgovara tradicionalnim oznakama 'muško' i 'žensko', a specifičnost je ovog rodnog identiteta potreba za rodno neutralnim jezikom pomoću kojeg se može izbjeći oznaka roda osobe u komunikaciji. Značajna količina informacija o specifičnostima jezika i komunikacije rodno nebinarnih govornika južnoslavenskih jezika zapadnog Balkana prenosi se samo oralno unutar zajednice ili između članova zajednice i osoba zainteresiranih za ovu temu. Korpus je znanstvenih istraživanja na ovu temu skroman što dovodi do problema u pronalasku prikladnih izvora. Cilj je istraživanja sakupiti podatke o morfosintaktičkim i pragmatičkim prilagodbama hrvatskog jezika koje rodno nebinarne osobe upotrebljavaju kako bi jezik uskladile sa svojim rodnim identitetom te istražiti koje osobne zamjenice rodno nebinarni govornici hrvatskog jezika upotrebljavaju i preferiraju. Istraživanje je također ispitalo stavove rodno nebinarnih osoba o potencijalu razvoja rodno neutralnog jezika unutar hrvatskog jezika te stavove o trenutnim prijedlozima za rodno neutralnu osobnu zamjenicu. Istraživanje je provedeno u obliku polustrukturiranih intervjua na uzorku od 12 rodno nebinarnih osoba koje su se razlikovale po rodnom identitetu, mjestu stanovanja te dobi. Rezultati pokazuju značajnu heterogenost rodno nebinarne zajednice u Hrvatskoj. Identificirani su različiti načini upotrebe osobnih zamjenica u skladu s rodno nebinarnim identitetom te neke od novozamjenica u upotrebi u hrvatskom jeziku. Opisani su sustavi upotrebe morfoloških nastavaka za rod u imenicama, glagolima i pridjevima te identificirani tipovi refraziranja koje rodno nebinarne osobe upotrebljavaju kako bi izbjegle rod u jeziku. Prikazani su različiti pristupi promjeni i upotrebi imena nakon spoznaje rodne nebinarnosti te upoznavanju drugih osoba s preferiranim osobnim zamjenicama rodno nebinarne osobe. Istražen je način ponašanja rodno nebinarnih osoba u nesigurnoj situaciji. Naposljetku, dane su preporuke za daljnja istraživanja o ovoj temi.

Ključne riječi: rodna nebinarnost, rod, hrvatski jezik, rodno neutralan jezik

Abstract

Language characteristics of gender non-binary speakers of Croatian

Tin Dukanovic

Gender non-binary people are those whose gender does not conform to the traditional ideas of ‘male’ and ‘female’. This, in turn, necessitates the use of gender-neutral language which allows the user to avoid identification with any gender during communication. A significant amount of information on the specifics of language and communication of gender non-binary speakers of southern Slavic languages of the western Balkans exists only in the oral exchange of information between members of the gender non-binary community and outsiders interested in the topic. Research on this topic is scarce, which leads to issues when searching for scientific sources. The goal of this paper is to collect data on morphosyntactic and pragmatic modifications gender non-binary speakers of Croatian use to adjust the language to the needs of their gender identity, as well as describe the use and preference of personal pronouns within this demographic. Opinions on the potential for the development of a gender-neutral Croatian language and opinions on current gender-neutral personal pronoun proposals within the language were also gauged. The research was conducted through semi-structured interviews with a sample of 12 gender non-binary people who differed in gender identity, place of residence, and age. The results show a significant level of heterogeneity within the Croatian gender non-binary community. This paper identifies different approaches to using personal pronouns with respect to one's gender non-binary identity, as well as some neopronouns currently in use in Croatian. Different approaches to using gender morpheme suffixes in nouns, verbs, and adjectives were also identified, as well as different types of wording rephrasing that gender non-binary people use to get around using gender in Croatian. Different approaches to name change and usage following one's discovery of their gender identity were presented, in addition to customs surrounding disclosing one's personal pronouns during introductions. Changes in the way a gender non-binary person will act in a situation they perceive as unsafe were also investigated. Finally, recommendations were given for further research on this topic.

Keywords: gender non-binary, gender, Croatian language, gender-neutral language

Zahvale

Prije svega želim se zahvaliti svim osobama koje su ispunile prijavnicu za sudjelovanje u istraživanju te 12 osoba koje su odabrane za uzorak i pristale na sudjelovanje u intervjuima. Njihov doprinos značajan je kako u stvaranju novog znanja o rodno nebinarnim osobama u Hrvatskoj tako i u proširivanju vidika i osobnom rastu autora istraživanja.

Također se želim iskreno i srdačno zahvaliti svojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Gordani Hržici koja je prihvatila mentorirati ovaj rad usprkos mom uvjerenju da neću moći pronaći mentora za provedbu ovog istraživanja. Također joj se zahvaljujem na beskrajnom strpljenju koje je pokazala prema meni, svim savjetima i prijedlozima kojima je poboljšala ovaj rad, pohvalama, podršci te ugodnim razgovorima.

Naposljetku, zahvaljujem prijateljima Mihaelu Talanu i Marku Majniku na podršci, prijedlozima i komentarima tijekom procesa provedbe istraživanja i pisanja rada, prijateljicama Lei Lippe, Ivani Kristić i Mariji Oroz Veselinović na podršci, Studentskom zboru Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta na ustupanju prostora za održavanje intervjuja te svima koji su pokazali interes za moje područje istraživanja i pristali slušati o njemu.

Sadržaj

Sažetak	iii
Abstract	iv
Zahvale.....	v
Ključna terminologija i koncepti	vii
1. Uvod.....	1
1.1. Rodna nebinarnost i jezik.....	1
1.2. Istraživanja u bosanskom, crnogorskom, hrvatskom i srpskom jeziku	6
2. Dizajn istraživanja i metodologija	9
2.1. Cilj istraživanja.....	9
2.2. Provedba istraživanja, prikupljanje podataka i instrumentarij	10
2.3. Ispitanici.....	11
2.4. Metoda obrade i analize podataka	13
3. Rezultati.....	14
3.1. Osobne zamjenice.....	14
3.2. Morfosintaktičke prilagodbe	18
3.3. Pragmatičke prilagodbe	22
4. Diskusija.....	27
5. Zaključak	33
5. Popis literature	34
6. Prilozi	39
Prilog 1: Poziv za sudjelovanje u istraživanju	39
Prilog 2: Prijavnica za sudjelovanje u istraživanju	41
Prilog 3: Popis pitanja za intervju	43

Ključna terminologija i koncepti

Spol

Biološke, genetske i anatomske karakteristike koje su povezane s reproduktivnom anatomijom osobe te identitet koji je dodijeljen osobi pri rođenju (DuBois i Shattuck-Heidorn, 2021; Hrvatska enciklopedija, 2021b).

Rod

Skup obilježja i ponašanja koja se društveno očekuju od osobe (Hrvatska enciklopedija, 2021a), odnosno kulturno kontekstualizirano društveno iskustvo osobe (DuBois i Shattuck-Heidorn, 2021).

Rodni identitet

Osobni doživljaj i razumijevanje vlastitog roda, nezavisno od društvene percepcije roda osobe (Rokach i Patel, 2021).

Rodna ekspresija

Vanjska prezentacija nečijeg rodnog identiteta načinom odijevanja i ponašanja, kao i biološkim karakteristikama poput karakteristika govora i tjelesne građe (Edelman, 2019).

1. Uvod

Rodni identitet rodno nebinarnih osoba kompleksan je identitet koji se može nalaziti na spektru između 'muškog' i 'ženskog', može biti kombinacija dvaju identiteta ili neki treći identitet, odnosno, izvan muško-ženskog spektra (DuBois i Shattuck-Heidron, 2021; Richards i sur., 2016). S obzirom na navedenu kompleksnost identiteta, za ove osobe postoji specifična potreba za jezikom koji nije isključivo binaran, odnosno jezikom koji nije isključivo u muškom ili ženskom rodu (Hekanaho, 2020). Prije svega, za rodno nebinarne osobe neadekvatne su konvencionalne rodne zamjenice 'on' i 'ona' zbog asocijacije s muškim i ženskim rodnim identitetima (Hekanaho, 2020). Osim navedenoga, prilagodba jezika rodno nebinarnom identitetu teža je u hrvatskom nego u engleskom jeziku zbog postojanja gramatičkog roda (Mihaljević i sur., 2022). U ovom uvodnom dijelu rada pružit ću uvid u specifične jezične potrebe rodno nebinarnih osoba koje govore hrvatski jezik, neke primjere prilagodba koje postoje u drugim jezicima Europe te predstaviti problematiku primijene rodno neutralnog jezika u južnoslavenskim jezicima i ponuditi pregled dosadašnjih istraživanja na našem govornom području.

1.1. Rodna nebinarnost i jezik

Mnogi jezični sustavi sadrže kao element svoje gramatike kategoriju roda koja je utemeljena na binarnom konceptu roda. No, u mnogim jezicima ovakav sustav gramatičke kategorije roda više nije zadovoljavajući. U jezicima s binarnom gramatičkom kategorijom roda otvorila se potreba za rodno neutralnim oblikom kojim se može referirati na više rodova. S jedne strane, ova potreba proizlazi iz feminističkog pokreta i rastućeg odbacivanja muškog roda kao generičke zamjenice, a s druge strane, kao rezultat pokreta da se rodno nebinarne osobe integriraju u jezik koji govore i da im se omogući upotreba jezika na način koji odgovara njihovom rodnom identitetu.

Osobe čiji se rodni identitet ne može u potpunosti opisati terminima 'muško' ili 'žensko' mogu naići na probleme u upotrebi jezika koji sadrže binarnu gramatičku kategoriju roda, kao što je slučaj u hrvatskom jeziku. Mihaljević i sur. (2022) u svom radu o problematici govora o rodno nebinarnim osobama u hrvatskom jeziku identificiraju četiri problema: imenice, glagoli, zamjenice te oslovljavanje. Problematika uporabe imenica, glagola i zamjenica kada govorimo o rodno nebinarnim osobama u hrvatskom jeziku u tome je što postoji potreba za označavanjem roda na tim riječima (Mihaljević i sur., 2022). U hrvatskom jeziku, razlikujemo kategorije muškog, ženskog i srednjeg roda. Problematika oslovljavanja rodno nebinarnih

osoba djelomično je također povezana s kategorijama roda, zato što su titule poput gospodin i gospođa također, između ostalog, uvjetovane kategorijom roda (Mihaljević i sur, 2022).

Hrvatski jezik nije jedini koji stvara probleme rodno nebinarnim osobama. Njemački jezik još je jedan primjer jezika s kategorijom roda. Osim problema koji su već navedeni u hrvatskom jeziku, njemački jezik također sadrži gramatičke članove koji se razlikuju u muškom, ženskom i srednjem rodu. Ipak, u njemačkom jeziku problematika je nešto bliže rješenju nego u hrvatskom jeziku. Od 2018. u Njemačkoj postoje tri zakonski priznata roda – muški, ženski te *divers*, koji pokriva rodne identitete koji nisu uključeni u termine 'muško' i 'žensko' (Lind, 2022). Ovim putem riješen je problem zakonskog priznanja rodno nebinarnih osoba u Njemačkoj, međutim ne i svi jezični problemi. U Njemačkoj i dalje ne postoji općeprihvaćeno rješenje za problem nepostojanja rodno neutralnih prilagodba njemačkog jezika potrebama rodno nebinarnih osoba (Lind, 2022). Kao zamjena za službeno rješenje, postoji običaj pisanja smjernica za korištenje inkluzivnog jezika unutar njemačkih institucija koje diktiraju termine primjerene za uporabu prilikom referiranja na rodno nebinarne osobe (Zahirović, 2023). Bitno je primijetiti kako navedene smjernice nude rješenja samo na razini riječi. Međutim, i dalje postoje problemi na razini morfosintakse te gramatičkih članova u njemačkom jeziku. Za ovakve probleme postoji više predloženih rješenja, a Zahirović (2023) daje sljedeće primjere:

1. Del-On sistem – uvodi novi gramatički član za imenice i pridjeve *del*, nastavak *-on* za rodno neutralne imenice i pridjeve te osobnu zamjenicu *sel* kao rodno neutralnu zamjenicu.
2. Ey sistem - uvodi određeni član *dey*, koji se posuđuje iz engleskog *they* i fonetski prilagođava njemačkom jeziku te neodređeni član *eyn*. Uz navedene članove, na kraju imenica i pridjeva upotrebljavaju se nastavci za muški i ženski rod zajedno.

Niti jedan od navedenih sistema nije još doživio široku upotrebu u njemačkom jeziku te postoji još nekoliko sistema koji se upotrebljavaju u različitim okruženjima (Zahirović, 2023).

U engleskom je jeziku nešto bolja situacija nego u hrvatskom i njemačkom jeziku. U engleskom jeziku ne označuje se gramatička kategorija roda u riječima (Mihaljević, 2022), osim na osobnim zamjenicama (Hekanaho, 2020). S obzirom na to, većina dosadašnjih problema navedenih u hrvatskom i njemačkom jeziku ne odnose se na engleski jezik. Problematika u prilagodbi engleskog jezika potrebama rodno nebinarnih osoba primarno se

odnosi na osobne zamjenice (Hekanaho, 2020). Jedan od kontroverznijih, ali i danas najrasprostranjenijih prijedloga upotreba je osobne zamjenice trećeg lica množine *they* kao generičke zamjenice u jednini, odnosno zamjenice koja će se odnositi na sve rodove (Balhorn, 2004). Najstariji dokaz takve uporabe zamjenice *they* seže još iz 14. stoljeća, a sve češće se upotrebljava u pismu od 17. stoljeća nadalje (Balhorn, 2004). Usprkos relativno dugoj povijesti korištenja u jednini, zamjenica *they* postala je vrlo kontroverzna tema 1970-ih kad je postignut društveni konsenzus, a po zaslugama feminističkog pokreta, da osobna zamjenica trećeg lica jednine muškog roda *he* ne može biti generička zamjenica koja se odnosi na sve rodove (Nilsen, 2001; Balhorn, 2004). Uslijed odbacivanja osobne zamjenice *he* kao generičke zamjenice, nastala je potreba za pronalaskom neke druge, ili nove, osobne zamjenice koja bi se mogla odnositi na ljude neovisno o rodu (Nilsen, 2001). Ovu potragu obilježila je kampanja tzv. preskriptivista, osoba koje se zalažu za očuvanje standardnog jezika u obliku kakav trenutno je, protiv upotrebe zamjenice *they* kao zamjenice u jednini, a pogotovo kao generičke zamjenice (Nilsen, 2001; Balhorn, 2004). Umjesto prihvaćanja zamjenice *they* kao nove generičke zamjenice u jednini, Balhorn (2004) navodi da su preskriptivisti u to vrijeme predlagali zaobilaženje osobnih zamjenica gdje je to moguće, kombiniranje osobnih zamjenica trećeg lica jednine muškog roda *he* i ženskog roda *she* te upotrebu subjekta u množini gdje je moguće kako bi se mogla upotrijebiti osobna zamjenica trećeg lica množine *they* prema tadašnjim gramatičkim pravilima. Usprkos otporu preskriptivista, već 1985. osobna zamjenica *they* počinje se pojavljivati kao dogovoreno „privremeno“ rješenje u smjernicama za inkluzivan jezik kao što su Smjernice za neseksističku upotrebu jezika američkog udruženja učitelja *National Council of Teachers of English* (Nilsen, 2001). Već 1997. godine Matossian (1997) i Newman (1997) u odvojenim istraživanjima pokazuju da se osobna zamjenica *they* upotrebljava kao generička zamjenica u spontanom govoru u između 60% i 80% slučajeva. Iste su godine Foertsch i Gernsbacher (1997) istraživali kognitivnu efikasnost procesuiranja osobne zamjenice *they* kada se upotrebljava u jednini te otkrili da ovu osobnu zamjenicu nije značajno teže kognitivno obraditi u jednini u usporedbi s konvencionalnim zamjenicama trećeg lica jednine *he* i *she*. Iako je povijest upotrebe osobne zamjenice *they* kao generičke zamjenice duga, povijest upotrebe ove osobne zamjenice unutar rodno nebinarne zajednice relativno je nova. Najstariji je primjer rodno nebinarne osobe koja upotrebljava osobnu zamjenicu *they* kao svoju osobnu zamjenicu iz 2008. godine (Zimmer i sur., 2016). Do tada osobna se zamjenica *they* u jednini upotrebljavala kada bismo se htjeli referirati na neku osobu čiji rod ne znamo ili čiji rod nije bitan za kontekst rečenice, a primjer iz 2008. primjer je osobe koja želi da se drugi na nju u

trećem licu jednine referiraju osobnom zamjenicom *they* (Zimmer i sur., 2016). Osobna zamjenice *they* u jednini danas se više ne upotrebljava samo u kolokvijalnom govoru u engleskom jeziku, već kao generička zamjenica te osobna zamjenica koju upotrebljavaju rodno nebinarne osobe potvrđena i u rječnicima poput Merriam-Webster (Merriam-Webster, n.d.) i Cambridge Dictionary (Cambridge University Press, 2024).

Švedski jezik također je interesantan za ovu temu zbog nastanka novotvorene osobne zamjenice trećeg lica jednine *hen*. U engleskoj literaturi, ovakva osobna zamjenica naziva se *neopronoun* (McGaughey, 2020), a za potrebe ovog rada upotrebljavat će se hrvatski prijevod – novozamjenica. Novozamjenica *hen* prvi je puta predložena 1960-ih godina tijekom iste lingvističke rasprave koja se odvijala u engleskom jeziku o generičkoj osobnoj zamjenici koja će biti inkluzivna za sve (Sendén i sur., 2015). Nakon dugog razdoblja javne rasprave, i jedne kontroverzne slikovnice u kojoj se rabila ta zamjenica, Švedska akademija 2014. godine dodaje novozamjenicu *hen* u svoj pravopis (Sendén, 2015), a 2021. godine novozamjenica je dodana i u rječnik Švedske akademije (Svensk ordbok, 2021). Razvoj ove pojave u švedskom jeziku zanimljiv je za proučavanje jezika jer je, za sada, jedini primjer novozamjenice koja je postala službenom unutar nekog standardnog jezika (Sendén, 2015). Slično engleskoj osobnoj zamjenici *they* kada se upotrebljava u jednini, i švedska novozamjenica *hen* može se upotrijebiti u kontekstu generičke osobne zamjenice (kada je rod osobe na koju se referiramo nebitan), ali i kao osobna zamjenica rodno nebinarne osobe (Svensk ordbok, 2021). Međutim, prihvaćanje novozamjenice *hen* koje je pokazala Švedska akademija ne preslikava se nužno i na prihvaćanje unutar švedskog društva. Renström i sur. (2022) provele su istraživanje među govornicima švedskog jezika u Švedskoj o stavovima o novozamjenici *hen*, praveći pritom distinkciju između konteksta u kojem se novozamjenica upotrebljava kao generička osobna zamjenica te konteksta u kojem se upotrebljava kao specifična osobna zamjenica za osobu. U prvom djelu istraživanja, ispitanici su odgovarali na jednostavna pitanja o njihovim stavovima o specifičnoj i generičkoj upotrebi novozamjenice *hen* (Renström i sur., 2022). Rezultati prvog dijela istraživanja pokazali su nešto pozitivnije mišljenje ispitanika o specifičnoj upotrebi novozamjenice u odnosu na generičku upotrebu (Renström i sur., 2022). U drugom dijelu istraživanja Renström i sur. (2022) ispitanici su čitali tekstove koji su sadržavali binarne muške i ženske zamjenice te tekstove koji su sadržavali novozamjenicu, dok su u trećem dijelu ispitanici trebali nadopuniti prazna polja s nekom osobnom zamjenicom ovisno o kontekstu rečenice. Ova dva dijela istraživanja pokazala su da je novozamjenica *hen* općenito više negativno percipirana od binarnih zamjenica, dok je

generička upotreba nešto pozitivnije percipirana od specifične (Renström i sur., 2022). Istraživanje je također pokazalo da se novozamjenica *hen* općenito manje upotrebljava od binarnih osobnih zamjenica (Renström i sur., 2022). Rezultati ovog istraživanja djelomični su pokazatelji kako borba rodno nebinarnih osoba za prilagodbom jezika ne završava službenim priznanjem rodno inkluzivnog jezika, već se nastavlja u borbu za prihvatanjem među cisrodni sugrađanima.

U analizi prilagodba jezika potrebama rodno nebinarnih osoba, potrebno je spomenuti i jezike bez gramatičkog roda poput finskog. Finski jezik ne posjeduje gramatičku kategoriju roda te u trećem licu jednine posjeduje jednu osobnu zamjenicu koja se upotrebljava za sve osobe neovisno o rodnom identitetu (Hekanaho, 2020). No, to ne znači da su finski te drugi jezici bez gramatičkog roda savršeni jezici niti da su njihovi govornici automatski spremniji prihvatiti rodno nebinarne osobe. Usprkos tomu što je Finska osma država po rang u Europskoj uniji na indeksu rodne ravnopravnosti (European Institute for Gender Equality, 2024) te peta po pravima LGBTQIA+ osoba u Europskoj uniji (ILGA-Europe, 2023), govornici finskog još uvijek većinski upotrebljavaju muške titule kao generičke te se relativno nedavno počelo javno raspravljati o potrebi uvođenja rodno neutralnih termina (Engelberg, 2016; Hekanaho, 2020). U finskom jeziku razlikuju se titule s obzirom na muški i ženski rod (npr. doktor/doktorica) kao što se to čini i u hrvatskom jeziku, samo što se u finskom ta distinkcija radi pomoću prefiksa (Hekanaho, 2020).

Na kraju ovog pregleda nameće se pitanje – zašto je jezik bitan? Vidljivo je da rodno nebinarne osobe mogu relativno dobro živjeti i biti prihvaćene čak i ako unutar jezika nema inkluzivnosti, kao što je slučaj u finskom jeziku te također vidimo da službeno prihvatanje inkluzivnog jezika ne mora značiti da će se taj jezik recipročno prihvatiti u društvu, kao što je slučaj u švedskom jeziku. Naravno, nipošto se ne može tvrditi da rodno nebinarne osobe žive loše u Švedskoj, ali pitanje je koliko je priznanje Švedske akademije novozamjenice *hen* doprinijelo boljem položaju rodno nebinarnih osoba u društvu. Prije svega, postoje mnogobrojna istraživanja koja ukazuju na to da upotreba inkluzivnog jezika utječe pozitivno na mentalno i opće zdravlje LGBTQIA+ osoba (npr: Wyrick, 2021; Mascaro i sur., 2022; Perales i sur., 2022). Upotrebom inkluzivnog jezika ne mijenja se kvaliteta izričaja, a može se pozitivno utjecati na tuđe zdravlje, samopouzdanje i samopercepciju (Taheri, 2020). Jezik nije neutralan i ne postoji u vakuumu izvan društvenog konteksta. Način na koji se jezik upotrebljava rezultat je osobnih stavova, društvenih vrijednosti te kulture (Taheri, 2020). Jezik koji osoba upotrebljava oblikuje njezin subjektivan doživljaj svijeta i utječe na njeno

razmišljanje (Slobin, 1996). Nekoliko istraživanja pokazalo je da su stavovi o inkluzivnom jeziku također u korelaciji sa stavovima o transrodnim te rodno nebinarnim osobama (Patev i sur., 2016). Iz ovoga se može zaključiti da, iako promjene nisu nagle, upotrebom inkluzivnog jezika može se poboljšati društveni položaj LGBTQIA+ osoba (Patev i sur., 2016), ali i barem djelomično pozitivno utjecati na njihovo mentalno zdravlje i osjećaj sigurnosti (Wyrick, 2021).

1.2. Istraživanja u bosanskom, crnogorskom, hrvatskom i srpskom jeziku

Postoje mnogobrojna istraživanja o inkluzivnom jeziku u južnoslavenskim jezicima. Međutim, većina njih inkluzivan jezik promatra kao medij za izjednačavanje odnosa muškaraca i žena u jeziku. Mali broj istraživanja bavi se rodno neutralnim jezikom u kontekstu prilagodbe jezika potrebama rodno nebinarnih osoba.

Jedno od značajnijih istraživanja na temu rodno neutralnog jezika u kontekstu rodne nebinarnosti u hrvatskom jeziku jest *Speaking about people of non-binary sex/gender in Croatian* Mihaljević i sur. (2022). Ovo istraživanje identificira i analizira probleme koji nastaju prilikom govora o rodno nebinarnim osobama u skladu s pravilima hrvatskog jezika te potkrepljuje probleme primjerima. Mihaljević i sur. (2022) identificirali su četiri glavna problema u prilagodbi hrvatskog jezika potrebama rodno nebinarnih osoba: upotreba imenica, glagola, osobnih zamjenica te oslovljavanje. Kao što je djelomično spomenuto u prethodnom poglavlju ovog rada, Mihaljević i sur. (2022) većinu problema u prilagodbi jezika pronalaze u sustavu gramatičke kategorije roda hrvatskog jezika u kojem postoje muški, ženski i srednji rod. Autori također nude prijedloge za, barem djelomično, rješavanje nekih od navedenih problema. Za problem upotrebe imenica na rodno inkluzivan način, Mihaljević i sur. (2022) predlažu da se u množini upotrebljavaju imenice u srednjem rodu (npr. gledateljstvo umjesto gledatelji/gledateljice), međutim priznaju da je primjena ovog prijedloga ograničena te ne rješava problem upotrebe imenica u jednini. Glagoli u hrvatskom jeziku izražavaju gramatičku kategoriju roda u prošlom vremenu. Mihaljević i sur. (2022) navode upotrebu aorista i imperfekta kao predložena rješenja za ovaj problem, no također navode i neke dodatne probleme koji dolaze s ovim prijedlogom: arhaičan i neprirodan zvuk ovih oblika u modernom hrvatskom jeziku, nepoznavanje točnih oblika nekih riječi u ovim glagolskim vremenima te postojanje glagolskih oblika na koje se ovo rješenje ne može primijeniti kao što su kondicional prvi i drugi te futur drugi. Za problem označavanja roda u pridjevima autori ne nude rješenja. Posljednje probleme unutar hrvatskog jezika koje autori identificiraju osobne su zamjenice te oslovljavanje (Mihaljević i sur., 2022). Autori navode mnoge od primjera

koje sam već naveo u prošlom poglavlju iz švedskog i engleskog jezika te analiziraju mogućnost uvođenja novozamjenice ili upotrebe osobne zamjenice trećeg lica množine u jednini (Mihaljević i sur., 2022). Autori smatraju da je potencijal za uvođenje osobne novozamjenice vrlo nizak, a problem u upotrebi osobne zamjenice trećeg lica množine vide u tome što ta zamjenica može biti u muškom ili ženskom rodu te još navode primjere u kojima je upotreba te osobne zamjenice problematična zbog pravila hrvatskog jezika (Mihaljević i sur., 2022). Mihaljević i sur. (2022) također u svom radu potvrđuju termin „rodno nebinarna osoba“ kao jedini pravopisno točan, u usporedbi s terminima poput „rodno-nebinarna osoba“ te „rodno ne-binarna osoba“.

Unutar bosanskog jezika zasluge za pokretanje teme rodno nebinarnog jezika Šehović (2023) pridaje članku Čaušević i Zlotrg (2012) „*Izvinite, gospođa ili gospođica*“ – *feministička jezička istraživanja u Bosni i Hercegovini* u sklopu knjige *Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na žene XXI. veka?* Čaušević i Zlotrg (2012) u svom radu analiziraju upotrebu kose crte u riječima u kojima se provodi rodna ravnopravnost (npr. učitelj/ica) te, pozivajući se na teškoće čitanja takvih tekstova, pozivaju na uvođenje rodno transgresivnih oblika riječi, odnosno, riječi koje nadilaze binarnu podjelu i uključuju sve rodne identitete. Kako bi se takvi oblici postigli, autorice predlažu micanje kose crte i pisanje muških i ženskih morfema zajedno (npr. pojedinkac umjesto pojedinka/c) ili zamjenu kose crte donjom crtom (npr. pojedinka_c) kao metaforu za termin *gender gap* koji se odnosi na sve rodne identitete između muškog i ženskog (Čaušević i Zlotrg, 2012). Prijedlog upotrebe donje crte autorice pripisuju praksi koja se, već u to vrijeme, naširoko primjenjivala u feminističkoj i LGBTQIA+ literaturi (Čaušević i Zlotrg, 2012). Još je jedan relevantan rad *Rodno osjetljiva upotreba jezika u Bosni i Hercegovini* Sanjina Mahmutovića (2022). U ovom se radu Mahmutović (2022) većinski osvrće na pravni okvir postojanja rodno osjetljivog jezika u zakonu Bosne i Hercegovine, međutim obazire se i na razliku između rodno osjetljivog i rodno neutralnog jezika. Mahmutović (2022) tvrdi da, iako ta razlika nije u zakonu službeno opisana, postoji razlika između tih dvaju pojmova. Rodno osjetljiv jezik teži tome da izjednači muški i ženski rod, dok rodno neutralan jezik teži tome da se jezik upotrebljava na način koji ne čini nikakvu razliku među rodovima (Mahmutović, 2022). U zaključku svojeg rada, Mahmutović (2022) zagovara upotrebu i rodno osjetljivog i rodno neutralnog jezika kako bi se promovirao položaj i povećala vidljivost žena u bosanskohercegovačkom društvu te kako bi se istovremeno u jezik uključile rodno nebinarne osobe. Šehović (2023) u svom radu daje pregled istraživanja na temu rodne nebinarnosti u

bosnistici te zaključuje kako je ovo pitanje, zbog manjka radova, i dalje na margini tema kojima se bavi lingvistička bosnistika. Zanimljivo je spomenuti da u istom radu Šehović (2023) citira rad Mihaljević i sur. (2022) te izjavljuje slaganje s njihovom izjavom da je potencijal uvođenja osobne novozamjenice vrlo nizak i u bosanskom jeziku.

Unutar srpskog i crnogorskog jezika postoje istraživanja na temu rodno osjetljivog jezika (npr. Došljak, 2019), odnosno jezika koji izjednačava položaj muškaraca i žena, ali nisu pronađena relevantna istraživanja na temu rodno neutralnog jezika te jezika rodno nebinarnih osoba.

2. Dizajn istraživanja i metodologija

Motivacija za ovo istraživanje opći je manjak službenih podataka o ovoj populaciji u Hrvatskoj i susjednim zemljama, ali i manjak znanstvenih istraživanja na području južnoslavenskih jezika koja se bave jezičnim specifičnostima zajednice rodno nebinarnih osoba. Mihaljević i sur. (2022) u svojem su istraživanju navodili neke primjere i prijedloge za prilagodbu hrvatskog jezika, koji proizlaze iz rodno nebinarne zajednice, bez da su navodili porijeklo tih prijedloga. Razlog tomu vrlo je vjerojatno manjak istraživanja kojima je cilj opisivanje karakteristika jezika ove zajednice te manjak izvora koji se mogu citirati. Velika količina informacija koje imamo o rodno nebinarnoj zajednici proizlaze iz neformalnih izvora kao što su oralno prenošenje informacija unutar rodno nebinarne i šire LGBTQIA+ zajednice ili internetskih publikacija odnosno blogova (vidi: Zahirović, 2023 za primjere iz njemačkog jezika). S obzirom na sve navedeno, ovaj rad nastao je u želji da se sastavi barem djelomičan korpus trenutnog stanja jezičnih prilagodbi unutar rodno nebinarne zajednice u Hrvatskoj.

2.1. Cilj istraživanja

Opći je cilj istraživanja identificirati koji aspekti hrvatskog jezika čine problem za rodno nebinarne govornike, koje su to prilagodbe koje se upotrebljavaju unutar rodno nebinarne zajednice, tko ih upotrebljava, na koji način i kada. Na dio ovih pitanja, kao što je identifikacija aspekata hrvatskog jezika koji stvaraju problem rodno nebinarnim osobama pri komunikaciji, Mihaljević i sur. (2022) već su odgovorili te će u takvim slučajevima ovaj rad služiti kao usporedba i provjera rezultata prijašnjih istraživanja.

Istraživačka pitanja ovog rada su:

- 1. Kako se rodno nebinarne osobe koje govore hrvatski jezik služe osobnim zamjenicama?**

Unutar ovog istraživačkog pitanja istražiti će se koje osobne zamjenice rodno nebinarne osobe upotrebljavaju te njihovi stavovi o predloženim nebinarnim osobnim zamjenicama i novozamjenicama.

- 2. Kako se rodno nebinarne osobe koje govore hrvatski jezik služe morfološkim nastavcima i sintaksom?**

Unutar ovog istraživačkog pitanja istražiti će se na koje načine rodno nebinarne osobe prilagođavaju, izbjegavaju i upotrebljavaju morfološke nastavke, koje sintaktičke preoblike vrše unutar različitih konteksta te njihovi stavovi o

potencijalu razvoja rodno neutralnog jezika i zadovoljstvu s mogućnostima parafraziranja unutar hrvatskog jezika.

3. Kako izgleda pragmatika jezika rodno nebinarnih osoba koje govore hrvatski jezik?

Unutar ovog istraživačkog pitanja istražiti će se običaj predstavljanja na hrvatskom jeziku unutar rodno nebinarne zajednice, proces promjene i odabira imena unutar društvenog konteksta te prilagodbe u socijalnoj komunikaciji koje rodno nebinarne osobe čine u situacijama kada se ne osjećaju sigurno.

2.2. Provedba istraživanja, prikupljanje podataka i instrumentarij

Za potrebe prikupljanja sudionica_ka prvo je upotrijebljena metoda snježne grude. Ova metoda uzorkovanja temelji se na ciljanom odabiru uskog kruga osoba koje zatim šire uzorak, upućujući istraživača na druge moguće sudionice_ke (Milas, 2005). Nakon što se ovom metodom nije uspjelo prikupiti dovoljan broj prijava, kontaktirana je udruga KolekTIRV koja je objavila poziv za sudjelovanje u istraživanju na svojim profilima na raznim društvenim mrežama. Grafika i poziv za sudjelovanje prikazani su u Prilogu 1.

Prijave za sudjelovanje u istraživanju prikupljane su putem ankete na platformi *Google Forms* (Prilog 2). Na samom su vrhu ankete sudionicama_ima prezentirane osnovne informacije o istraživanju, tko ga provodi, zašto i koji su ciljevi istraživanja. Ispitanice_i su također informirane_i da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, anonimno te da imaju pravo u svakom trenutku odustati od sudjelovanja. Na kraju uvodnog djela ankete, naveden je kontakt za dodatna pitanja te su ispitanice_i morale_i potvrditi da su pročitale_i upute i informacije o istraživanju i da daju informirani pristanak na sudjelovanje u ovom istraživanju. Davanje pristanka za sudjelovanje u istraživanju bio je uvjet za daljnje ispunjavanje ankete. Prijave za istraživanje bile su otvorene od 23. listopada do 3. studenog 2023. godine. Nakon obrade prijava i odabira heterogene grupe ispitanica_ka za potrebe uzorka istraživanja, odabrane_i kandidatkinje_i kontaktirane_i su 6. studenog 2023. putem kontakta kojeg su dale_i u sklopu prijavne ankete.

Istraživanje je provedeno u formi polustrukturiranog intervjua. Ispitanice_i su imale_i opciju odabira između održavanja intervjua uživo, ukoliko su živjele_i u Zagrebu, ili *online* putem platforme *Zoom*. Predviđeno trajanje intervjua bilo je 30 minuta te je većina intervjua u prosjeku i trajala toliko.

Za potrebe intervjua osmišljena je lista pitanja koja je služila kao pomoćni materijal za prikupljanje podataka (Prilog 3). Lista se sastojala od 12 pitanja s potpitanjima podijeljenima

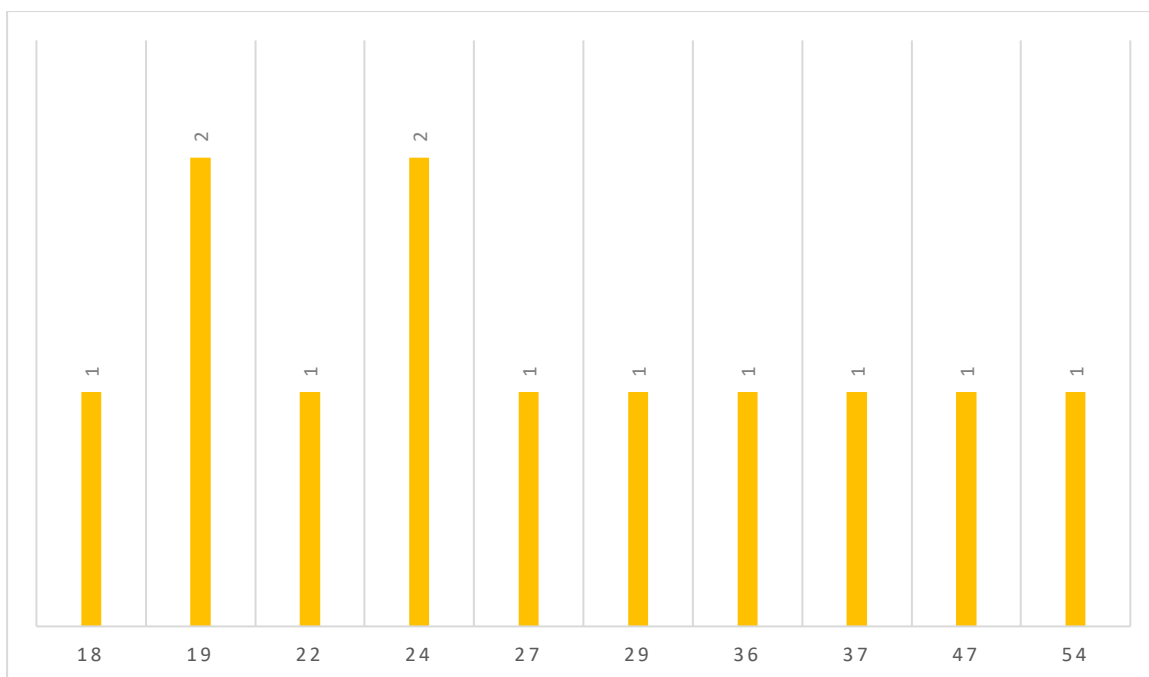
u tri glavne teme istraživanja: osobne zamjenice, morfologija i pragmatika. Svim ispitanicama_ima postavljena su sva pitanja s liste, uz dodatna pitanja koja se nisu nalazila na listi kada je bilo potrebno dodatno razjasniti odgovore.

U slučaju kad se intervju održavao uživo, sniman je audiozapis intervjuja pomoću aplikacije diktafona na mobitelu autora. U slučaju kad se intervju održavao preko platforme *Zoom*, korištena je funkcija snimanja na samoj platformi. U oba slučaja ispitanice_i su upoznate s potrebom snimanja intervjuja, planom čuvanja i obrade snimke te tražene da daju dopuštenje za snimanje. Svaka_i ispitanica_k dobila_o je jedinstvenu šestoznamenkastu šifru pod kojom se vodila snimka njihovog intervjuja. Samo je autoru i ispitanici_ku bilo poznato koja šifra je dodijeljena toj_m pojedinoj_m ispitanici_ku. Audiozapisi snimljeni mobilnom aplikacijom diktafona odmah su imenovani šifrom pri završetku intervjuja, prebačeni na autorovo privatno računalo i izbrisani s mobitela. Platforma *Zoom* istovremeno snima zaslon i audiozapis te je pri završetku intervjuja prvo videozapis izbrisan s privatnog računala autora, a zatim je audiozapis preimenovan u šifru dodijeljenu ispitanici_ku.

Svi audiozapisi obrađeni su pomoću aplikacije za automatsku transkripciju audiozapisa *Whisper Open AI*. Rezultat je bila .txt datoteka s transkriptom intervjuja. Svi su transkripti još jednom ručno pregledani od strane autora kako bi se otklonile moguće greške nastale prilikom transkripcije te preostale identificirajuće informacije. Na kraju svakog intervjuja ispitanice_i su bile_i upoznate_i s pravom na uvid u transkript vlastitog intervjuja. Četiri su osobe potvrdile da žele uvid u vlastiti transkript po završetku transkribiranja te su im njihovi transkripti dostavljeni na privatne *email* adrese u obliku tekstualne datoteke. Nakon što su svi transkripti ispravljeni, audiozapisi su intervjuja izbrisani i za obradu su podataka korišteni samo transkripti u formatu tekstualne datoteke

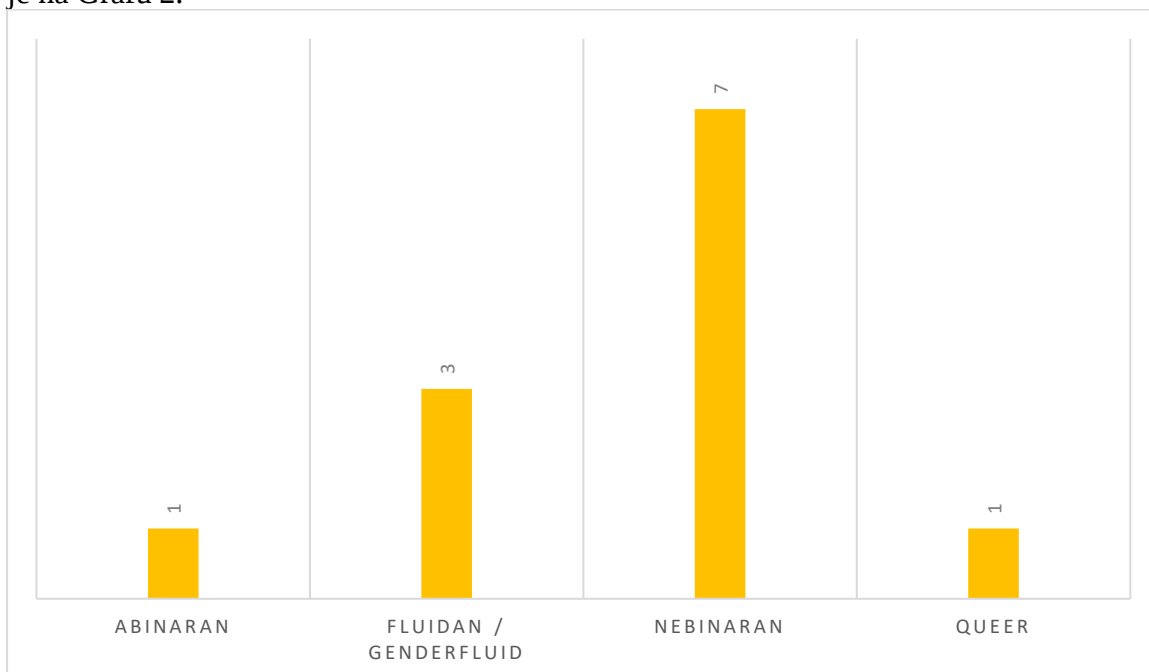
2.3.Ispitanici

Za sudjelovanje u istraživanju prijavila se 21 osoba. Subjektivnim kriterijem, s obzirom na dob, identitet i mjesto prebivališta, za sudjelovanje u istraživanju odabrano je i kontaktirano 15 osoba. Od ukupnog broja kontaktiranih osoba nije bilo povratne informacije od tri osobe te su one isključene iz uzorka. Odlučeno je ne kontaktirati dodatne osobe zbog očuvanja heterogenosti uzorka u smislu dobi, rodnog identiteta i prebivališta. Konačan uzorak bio je 12 ispitanica_ka. Najmlađa osoba imala je 18 godina, a najstarija 54 godine. Ispitanice_i u prosjeku su imale_i 30 godina ($SD = 11,6$), a srednja dob bila je 25,5. Distribucija dobi ispitanica_ka prikazana je na Grafu 1.

Graf 1. Zastupljenost sudionica_ka s obzirom na dob.

Ispitanice_i su većinom svoj rodni identitet opisivale_i terminom „rodno nebinaran“ ($n = 7, 58,3\%$), međutim dio ispitanica_ka izjašnjavalo se i drugim terminima koji pripadaju spektru rodne nebinarnosti. Distribucija ispitanica_ka s obzirom na rodni identitet prikazana je na Grafu 2.

Graf 2. Distribucija ispitanica_ka s obzirom na rodni identitet

Većina ispitanica_ka za vrijeme provođenja istraživanja živjela je u županiji Grad Zagreb ($n = 7$, 58,3%). Ostala mjesta bila su zastupljena s po jednom ispitanicom_kom. Kako bi se smanjila vjerojatnost identifikacije ispitanica_ka, distribucija ostalih mjesta u uzorku prikazana je po županijama u Tablici 1.

Tablica 1. Distribucija ispitanica_ka s obzirom na županiju prebivališta

Županija	<i>N</i>	%
Grad Zagreb	7	58,3
Krapinsko-zagorska	1	8,34
Ličko-senjska	1	8,34
Primorsko-goranska	1	8,34
Splitsko-dalmatinska	1	8,34
Zagrebačka	1	8,34
<i>Ukupno</i>	<i>12</i>	<i>100</i>

2.4. Metoda obrade i analize podataka

Podaci prikupljeni u anketi prijave za sudjelovanje u istraživanju te tijekom intervjua obrađeni su u programu *Microsoft Excel*. U program su na prvom listu unijete šifre ispitanica_ka, njihova dob te rodni identitet. Svaki sljedeći list sadržavao je šifre ispitanica_ka te njihove odgovore na svako od istraživačkih pitanja.

Odgovori na pitanja, odnosno podaci, prikupljeni su na način da je svaki transkript intervjua dvaput pročitao. Tijekom prvog čitanja autor se fokusirao na razumijevanje odgovora te istovremeno prikupljao komentare značajne za svako od pitanja kako bi se kasnije mogli lakše prikazati u sklopu rada. Svi komentari za koje je prosuđeno da su značajni, sadrže puno informacija ili razgovjetno elaboriraju neke od stavova koje su ispitanice_i pokazale_i tijekom istraživanja kopirani su u odvojeni *Microsoft Word* dokument zajedno sa šifrom ispitanice_ka koja_i je izjavila_o spomenuti komentar. Tijekom drugog čitanja fokus je bio na prikupljanju podataka koji izravno odgovaraju na istraživačka pitanja. Kako su ispitanice_i odgovarale_i na pitanja tako su njihovi odgovori unošeni u svaki od listova u programu *Microsoft Excel* uz šifru ispitanice_ka. Odgovori na pitanja s ponuđenim odgovorima unošeni su pod brojčanim šiframa odgovarajući broju ponuđenog odgovora (npr. 1 za da, 2 za ne). Odgovori na pitanja otvorenog tipa šifrirani su brojem prije unošenja u program na način da je svaki odgovor dobio svoj broj, a sličnim odgovorima dodijeljen je isti

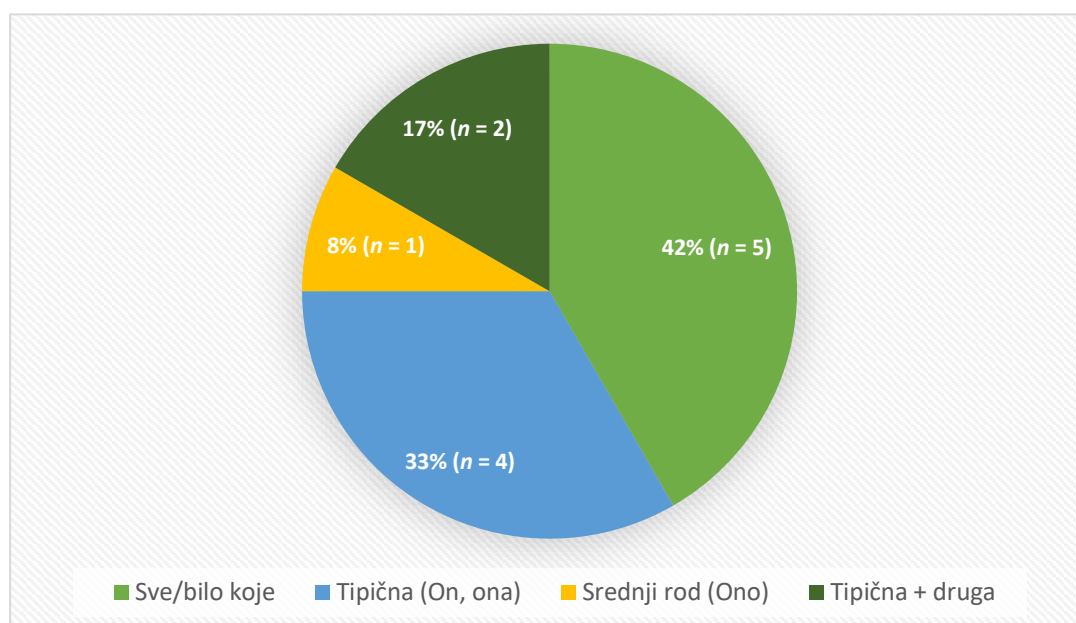
broj. Na svakom listu upisana je legenda odgovora koja pojašnjava kojem odgovoru pripada koji broj.

3. Rezultati

Prikupljeni podaci u ovom će poglavlju biti prikazani u tri dijela, po kategorijama pitanja koje su definirane u poglavlju 2.1. Uz podatke će biti predstavljeni neki od komentara i mišljenja koje su sudionice_i istraživanja podijelile_i kako bi se prikazali problemi s kojima se rodno nebinarne osobe susreću pri upotrebi hrvatskog jezika na osobnoj razini. Komentari će biti napisani kurzivom i obojani ljubičastom bojom kako bi se izdvojili od teksta autora.

3.1. Osobne zamjenice

Ispitanice_i su se na početku intervjua izjašnjavale_i o osobnim zamjenicama koje preferiraju da drugi upotrebljavaju kada se referiraju na njih. Graf 3 prikazuje udio odgovora grupiranih prema sličnosti.

Graf 3. Omjer odgovora na pitanje o osobnim zamjenicama koje rodne nebinarne osobe preferiraju da druge osobe upotrebljavaju pri referiranju na njih.

Najviše se ispitanica_ka izjasnilo da nemaju preferiranu osobnu zamjenicu, odnosno da upotrebljavaju više osobnih zamjenica, dok je trećina ispitanica_ka izjavila da koriste osobnu zamjenicu samo za jedan rod, odnosno osobne zamjenice 'on' ili 'ona'. Ove dvije osobne zamjenice grupirane su u skupinu „tipičnih osobnih zamjenica“ zato što se u standardnom jeziku smatraju prikladnima za referiranje na osobu u trećem licu jednine. Osobna zamjenica

srednjeg roda trećeg lica jednine 'ono' isključena je iz ove grupe zato što se u standardnom jeziku ova osobna zamjenica u većini slučajeva ne koristi za referiranje na osobu.

Naposljetku, dvije osobe izjasnile su se da preferiraju kombinaciju jedne tipične osobne zamjenice te druge, nekonvencionalne osobe zamjenice, što je grupirano u skupinu „tipična + druga osobna zamjenica“. U oba slučaja tipična osobna zamjenica bila je 'ona', a nekonvencionalna osobna zamjenica u jednom je slučaju bila osobna zamjenica trećeg lica množine muškog roda 'oni', a u drugom slučaju novozamjenica 'ino' ili 'ina', za koju ispitana osoba tvrdi da je stari hrvatski izraz.

„Do sada nisam imala priliku tako [rodno neutralno] razgovarati. Ili u muškom ili u ženskom rodu bilo je ljudima oko mene prihvatljivije. Rado bih upotrebljavala stare izraze 'ini' i 'ino', smatram da su rodno kompatibilniji od izraza ono. Rado ću koristiti u govoru 'ina' za sebe.“ (161101)

Usprkos visokom postotku osoba koje preferiraju sve, odnosno bilo koje osobne zamjenice, polovica ispitanica_ka ($n = 6$) izjavila_o je da njihova okolina većinski koristi samo jednu od osobnih zamjenica koje rodno nebinarna osoba preferira ili uopće ne koristi osobnu zamjenicu koju rodno nebinarna osoba preferira. Jedna osoba opisala je kako je i sama počela koristiti samo jednu osobnu zamjenicu zbog okoline.

„Dobilo sam reakcije, tipa, da sam reklo prijateljima da to [osobnu zamjenicu 'ono'] koristim i onda su mi one rekle da im je možda to čudno, možda se neće priviknuti i [pitale su] mogu li koristiti muški rod nadalje i ja sam reklo, ok, nema problema. Velika je to promjena, malo ljudi u Hrvatskoj to koristi. Nisam nikad dobilo nekakvu negativnu reakciju više kao, u redu, poštujemo to, ali možemo li nastaviti koristiti muški rod?“ (101101)

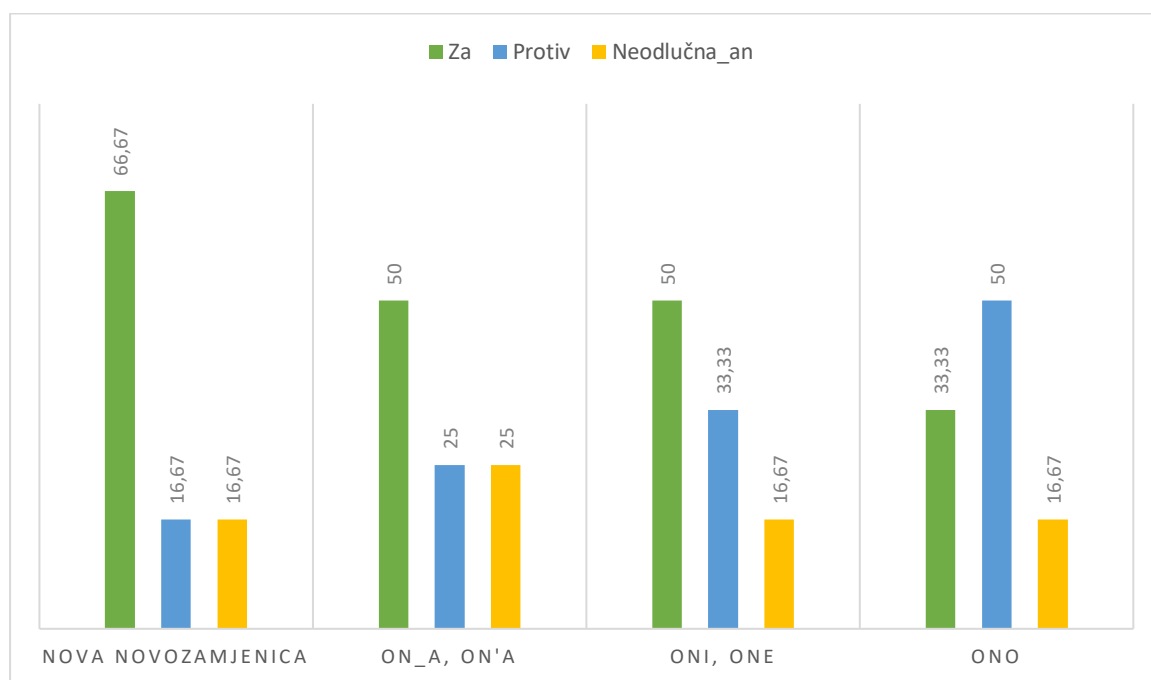
„Neko vrijeme sam pokušavala nagovoriti ljude da koriste muške zamjenice za mene, ali to je samo bilo naporno. Treba pratiti jesam li u društvu gdje svi znaju i onda je to ok, ili, ako mi se pojavi roditelj, onda to [upotreba zamjenice 'on'] nije ok. To mi je postalo jako naporno i zato je meni najlakše reći ona.“ (101102)

Od ukupnog broja ispitanica_ka, 10 osoba se izjasnilo o osobnim zamjenicama koje upotrebljavaju prilikom komunikacije na engleskom jeziku. Većina (70%, $n=7$) se izjasnila da upotrebljava osobnu zamjenicu *they*, dvije osobe su se izjasnile da upotrebljavaju i osobnu zamjenicu *they* i osobnu zamjenicu trećeg lica jednine ženskog roda *she*, a jedna osoba se izjasnila da upotrebljava sve osobne zamjenice trećeg lica jednine u engleskom jeziku.

Na pitanje o poznavanju termina *neopronouns*, odnosno novozamjenice, 91% ispitanica_ka ($n = 11$) odgovorilo je da poznaju ovaj termin ili su barem čuli za njega. Od ukupnog uzorka, 16% ($n = 2$) je izjavilo da su koristili novozamjenice u nekom trenutku u životu prilikom komunikacije na engleskom jeziku, a jedna osoba izjavila je da je eksperimentirala s novozamjenicom na hrvatskom jeziku. Novozamjenica u pitanju bila je

„on'a“, a čita se s pauzom na mjestu apostrofa. Jedna je osoba izjavila da poznaje drugu osobu koja koristi novozamjenicu na hrvatskom jeziku, a to je novozamjenica 'onu'. Trećina ispitanica_ka ($n = 4$) izjavilo je da poznaju neku osobu koja koristi novozamjenice na engleskom jeziku.

Posljednje na temu osobnih zamjenica, ispitani su stavovi ispitanica_ka o nekim od prijedloga za rodno neutralnu osobnu zamjenicu u hrvatskom jeziku koji se pojavljuju u obrađenoj literaturi. Ispitanice_i su ispitane_i o potencijalu da osobnu zamjenicu koriste za sebe te općem zadovoljstvu svakim od prijedloga kao rješenjem za nedostatak rodno neutralne osobne zamjenice u hrvatskom jeziku. Graf 4 prikazuje udio podrške za svaki od ponuđenih prijedloga izražen u postotcima.

Graf 4. Stavovi o ponuđenim prijedlozima za uvođenje rodno neutralne osobne zamjenice u hrvatski jezik, izraženo u postotcima.

Ispitanice_i su izrazile_i najveću potporu za uvođenje novozamjenice koja bi postala rodno neutralna osobna zamjenica u hrvatskom jeziku. Međutim, određene_i su ispitanice_i izrazile i svoje nezadovoljstvo ovim prijedlogom.

„Mislim da bi se neopronouns trebali prvo više prihvatiti na engleskom kako bi ljudi u Hrvatskoj mogli početi razmišljati o njima, što ne kažem da nisu, ali zapadni svijet nekako prvi pređe preko tih novih promjena, tako da ako bi se u zapadnom svijetu više normalizirale, mislim da bi imali više šansi ovdje da se normaliziraju.“ (101102)

„Mislim da imamo najveći potencijal za neku novu zamjenicu. Ja ne znam što bi to moglo biti, nemam baš nekih ideja, ali mislim da bi se to moglo najbolje provesti. Jer to je na neki način neutralno. S obzirom na to da je "ono" obojeno sa tim nekakvim dehumanizirajućim aspektom, a "oni" je obojeno s tim da ljudi to ne shvaćaju kao [nešto što je] gramatički točno pa bi se borili kao što se bore protiv they/them.“ (111102)

„Ne mislim da postoji prostor za novu zamjenicu, odnosno mislim da to kulturološki ne bi prihvatili čak ni da nađemo neku koja je u duhu jezika na širem spektru. Ali, s druge strane, ljudi svakodnevno rade stvari koje su meni bile nezamislive pa uspiju.“ (091103)

Osim novozamjenica, polovica ispitanica_ka je načelno izrazila pozitivan stav i o korištenju sraslog oblika osobnih zamjenica 'on' i 'ona' te osobnih zamjenica trećeg lica množine. Međutim, kao i u prošlom slučaju, postoje različiti pogledi na ove prijedloge.

„Ja sam još to [osobna zamjenica oni] već počela koristiti jer vjerojatno prevodim direktno s engleskog. To mi možda dolazi prirodno i mislim da će tako doći prirodno i mladim ljudima. Tako da mislim da to uopće ne bi bio problem, da bi se to lako moglo uvesti.“ (111102)

""Oni' mi nekako izgleda najelegantnije, ali opet postoji taj cijeli dio gdje se 'oni' odnosi na muški rod.“ (101102)

„A to mi nema smisla zato što [je to] jednako rodno kod nas, imamo "oni" i "one". I onda kao, zašto bi išli na to. To mi je kopiranje engleskog, a nema isti rezultat jer i dalje svi koristimo ili muški ili ženski oblik.“ (221101)

„Nije mi problem to [srasli oblik 'on' i 'ona'] čitat. Vidjela sam da u zadnjem vrijeme se više koristio underscore [donja crta] nego slash [kosa crta] koji se koristio kad se ja sjećam kad se to tek počelo upražnjavati kod nas. Nije mi problem, ne poistovjećujem se s tim, ali nije mi to problem čitati, vidjeti.“ (091103)

„Meni se to zapravo sviđa. Koliko god je to glupo zvučalo, onda kad piše, naprimjer, 'jesi li radiola?' Meni se sviđa to 'radiola'. Tako da mislim da bi to čak možda i radilo. Onak, umjesto da kažeš nekome 'kako si bio?' nego 'kako si biola?'“ (111101)

Najmanju podršku uživa prijedlog upotrebe osobne zamjenice trećeg lica jednine srednjeg roda. Dio ispitanih smatra upotrebu ove zamjenice dehumanizirajućom, ponižavajućom i općenito neprimjerenom.

„Vrlo sam protiv korištenja srednjeg roda u zamjenicama i općenito u hrvatskom govornom jeziku, jer po mojem nekakvom doživljaju naše kulture [to] implicira manjak nekakve osobne sposobnosti na način da se koristi za djecu, životinje ponekad i stvari. Taj dio mi je veliki problem, pogotovo to sa stvarima.“ (091103)

„Ja se ne slažem sa zamjenicom 'ono' jer zvuči onako dosta dehumanizirajuće. Iskreno ja to osobno ne bih htjela koristiti, ali znam ljude koji to koriste, tako da možda je to jednostavno samo moje osobno mišljenje, ali mislim da većina ljudi to ne bi pasalo“ (111102)

Osim četiri prijedloga za koje su ispitanici stavovi, dio ispitanih izjasnilo se i po pitanju drugih prijedloga koje su čuli ili su i sami koristili.

„Ono što znam još kod nekih nebinarnih osoba je da miješaju [osobne zamjenice]. U smislu da im je bitno da im se ne obraća isključivo sa on ili isključivo sa ona. Ne mora sad biti kao 50-50 podjela, nešto sad posebno razmišljati, ali čisto ono kao, ok nemoj me sad 100% vremena zvati ona ili sam on, nego bar malo nekad promijeni.“ (221101)

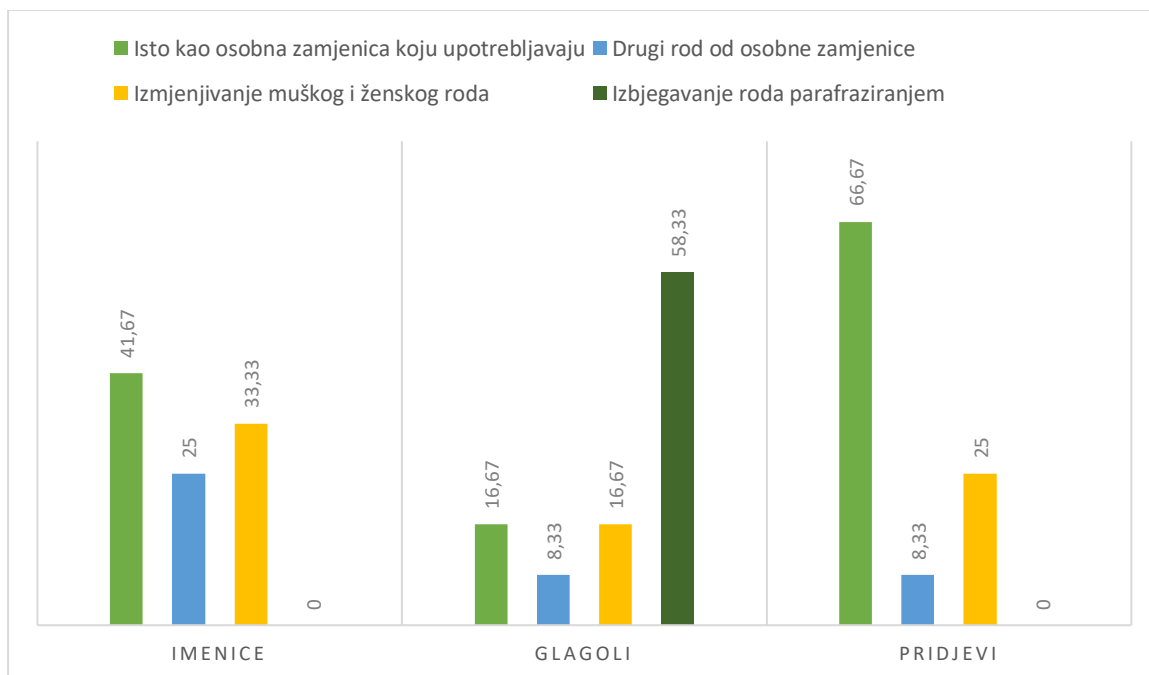
„Znam ljude koji koriste they/them zamjenice [u engleskom jeziku], koji se baš jako trude pričati samo bez ikakvih zamjenica. Dakle pričaju tako da ne koriste nikakve zamjenice u hrvatskom jeziku. To je meni jako impresivno jer ja to ne mogu, meni je to prekomplikirano.“ (111101)

„Nisam sa zamjenicama, ali sam bila došla do zaključka da mi je u principu najdraže koristiti ime. Tako da u principu to je moja preferirana osobna zamjenica. Znači ne zamjenica nego samo ime. To je nešto što mi je u principu najbolje sjelo.“ (141101)

Na kraju dijela intervjua o osobnim zamjenicama, ispitanice_i su upitane_i o njihovom mišljenju o budućem razvoju vlastitih osobnih zamjenica. Odnosno, smatraju li da će se njihove preferirane osobne zamjenice mijenjati u budućnosti. 58,3% ($n = 7$) ispitanica_ka izjasnilo se pozitivno o otvorenosti prema ideji promjene osobnih zamjenica koje upotrebljavaju, odnosno smatraju da će se njihove preferencije daljnje mijenjati.

3.2. Morfosintaktičke prilagodbe

Na početku dijela intervjua o morfološkim prilagodbama i sintaktičkim preoblikama koje primjenjuju u govoru, ispitanice_i su se izjašnjavale_i o nastavcima koje koriste u imenicama, glagolima i pridjevima kada govore o sebi ili radnji koju vrše. Graf 5 prikazuje udio odgovora za svaki od tri tipa riječi izražen u postotcima.

Graf 5. Postotak odgovora rodno nebinarnih osoba na pitanje o upotrebi rodnihi sufixa u imenicama, glagolima i pridjevima pri referiranju na sebe.

Odgovori su grupirani u četiri kategorije prikazane u Grafu 5. Prva kategorija, isti nastavci za rod kao osobna zamjenica, odnosi se na slučaj kad osoba upotrebljava samo jednu osobnu zamjenicu te slaže nastavak za rod s istom zamjenicom i slučaj kada osoba upotrebljava više osobnih zamjenica te slaže nastavak za rod s osobnom zamjenicom koju u tom trenutku upotrebljava. Ovaj tip prilagodbe najčešći je u imenicama i pridjevima. Druga kategorija, rod različit od onog osobne zamjenice, odnosi se na slučaj kada osoba upotrebljava nastavke za jedan rod koji nije jednak kao rod osobne zamjenice koju upotrebljavaju u svim kontekstima ili u tom trenutku. Treća kategorija, izmjenjivanje muškog i ženskog roda, odnosi se na slučaj kada osoba naizmjenično upotrebljava nastavke za muški i ženski rod neovisno o rodu osobne zamjenice koju upotrebljavaju. Četvrta kategorija, izbjegavanje roda parafraziranjem, odnosi se na slučaj kad osoba primarno izbjegava upotrebu roda, odnosno ne koristi rod, u određenoj vrsti riječi, a to postiže parafraziranjem iskaza.

Samo 25% ($n = 3$) ispitanih primjenjuje isti princip upotrebe rodnihi nastavaka na sve tri vrste riječi. Nadalje, 50% ($n = 6$) ispitanih označuje isti rod u nastavcima za imenice i pridjeve, ali ne i za glagole. Jedna je ispitana osoba upotrebljavala isti rod u nastavcima za imenice i glagole, jedna je upotrebljavala isti rod u nastavcima za glagole i pridjeve, a jedna je rabila različite rodove u nastavcima za sve tri vrste riječi.

Trećina ispitanih ($n = 4$) izjavila je da upotrebljava imenice u muškom rodu kada se referiraju na sebe zato što smatraju da su imenice muškog roda neutralnije od imenica drugih rodova ili smatraju da su imenice muškog roda generičke.

„Jer općenito je muška [morfologija] meni najbliže neutralnom rodu. Zato što jednostavno u jeziku i u rječniku sve piše u muškom rodu i ljudi općenito češće koriste, žene nekad koriste, muški rod za takve nekakve riječi i onda mi je to jednostavno najbliže 'srednjem rodu'. Bliže mi je definitivno nego ženski rod.“ (111101)

Jedna osoba opisala je, odnosno predložila, sustav nastavaka koje bi htjela da se upotrebljavaju uz njenu novozamjenicu 'ina' odnosno 'ino'. Međutim, dodatno je pojasnila da ih sama ne upotrebljava, već upotrebljava nastavke za ženski rod.

„Moj primjer: student i studentica za muški i ženski rod. Student-in za rodno neutralan oblik. Student-ino za transgender muškarce i student-ina za transgender žene. Možda umjesto student-in može student-il? IL bi bio sasvim novi oblik, a najneutralniji u govoru. U tom bi

slučaju bilo -il za sasvim nebinarne, neutralne [osobe], -ila za trans žene i -ili-ili -ilo za trans muškarce.“ (161101)

Na pitanje o tome jesu li zadovoljni s mogućnostima parafraziranja kako bi se izbjeglo označavanje roda rodno nebinarne_og govornice_ka u hrvatskom jeziku, mimo osobnih zamjenica, 83,3% ($n = 10$) je odgovorilo da su u potpunosti ili većinski zadovoljni. Ispitanice_i su se zatim izjašnjavali o vrstama parafraziranja koje upotrebljavaju kako bi izbjegle_i označavanje roda unutar različitih vrsta riječi.

Aorist i imperfekt umjesto perfekta upotrebljava 58,3% ispitanih ($n = 7$) kako bi izbjegli označavanje vlastitog roda tijekom govora u prošlom vremenu. Usprkos velikom broju ispitanih koji upotrebljavaju aorist i imperfekt kako bi izbjegli označavanje roda u perfektu glagola, mnogi su naišli na probleme u upotrebi ovih glagolskih vremena.

„Najteže je kada pričaš u prošlosti i onda kad koristiš aorist ljudi ti dođu često... Znaju biti onako 'Zašto koristiš aorist? To je tako čudno.' To mi se dogodilo više puta.“ (111101)

„Ponekad koristim taj aorist i imperfekt. Ali obično jednostavno samo govorim kako sam naučila govoriti i kako je ljudima najpraktičnije, kako je meni najpraktičnije. Zato jednostavno da razumijevanje bude efikasnije.“ (111102)

Konstrukciju glagola i priložne oznake kako bi se izbjeglo označavanje roda upotrebljava 17% ispitanih ($n = 2$). Ova se konstrukcija u parafraziranju upotrebljava kod pridjeva koji se odnose na rodno nebinarnu osobu, na način da se pridjev zamjenjuje konstrukcijom s glagolom i priložnom oznakom. Primjer ovog tipa parafraziranja je preoblikovanje iskaza „gladan sam“ u iskaz „osjećam se gladno“.

„Ali ono tipa 'ja sam gladan' ili 'gladna', onda moram razmišljati da mogu to drugačije rephraseat, da kažem, 'osjećam se gladno.'“ (221101)

Pasiv kao strategiju preoblikovanja upotrijebila je jedna ispitanica osoba. Ova strategija primjenjuje se u parafraziranju glagola u perfektu čiji je vršitelj radnje rodno nebinarna osoba. To se postiže svjesnim izbacivanjem vršitelja radnje iz rečenice ako je osoba rodno nebinarna. Primjer je ovog načina upotrebe pasiva preoblikovanje iskaza „razbio sam čašu“ u „razbila se čaša“ ili „čaša se razbila“. Ispitanica osoba dala je još jedan primjer u kojem iskaz „strgao sam [ovo]“ postaje „ovo se strgalo“. U ovom primjeru moguće je da osoba uz pasiv upotrebljava i obezličene kao strategiju preoblikovanja, no nemoguće je prosuditi koja strategija je na djelu zato što su nominativ i akuzativ isti u srednjem rodu u kojem se upotrebljava riječ „ovo“.

„I dalje kad nisam out ljudima koristim jezik onak na način di [...] kao, govorim da se nešto desilo nečem drugom kao "ovo se strgalo" umjesto „strgao sam“, u stilu nisam ja to strgao jer to je ipak rodno nego znamo što se desilo.“ (101103)

Jedna je ispitana osoba izjavila da ponekad namjerno mijenja vrijeme glagola iz perfekta u prezent, iako se radnja odvila u prošlom vremenu, kako bi izbjegla označavanje roda na glagolu.

„Trudim se koristiti prezent kad god mogu, čak i u nekakvom storytelling smislu. Možda je bilo nekakvo prošlo vrijeme, ali svejedno pričam u prezentu, jer mi to dozvoljava da koristim neutralnost.“ (091102)

Parafrazu imenica koje se odnose na njih vrši 17% ispitanih ($n = 2$) na način da umjesto imenice upotrijebe glagol u prezentu. Primjer ovog tipa parafraziranja upotreba je iskaza „Studiram.“ umjesto „Ja sam student“.

„Najčešće, ako moram reći, tipa najčešće govorim 'ja studiram'. Pokušavam izbjeci imenice, ali ako moram reći, onda najčešće kažem student.“ (101101)

Jedna je osoba izjavila da upotrebljava osobnu zamjenicu drugog lica množine 'Vi' u situacijama kada komunicira s drugom rodno nebinarnom osobom unutar grupe ljudi koja nije svjesna rodno nebinarnog identiteta te osobe.

„Moj šef je također nebinarna osoba i tako kad pričam nešto ili koristim prvo ime ili koristim 'Vi' kad se obraćam [u prisustvu] nekog tko priča hrvatski. To sam shvatila da tako dobro funkcionira zato što imamo jako malu razliku u godinama i dosta je friendly odnos, ali to drugi ljudi ne moraju znati.“ (091102)

Na kraju dijela intervju a o morfološkim prilagodbama i sintaktičkim preoblikama, ispitanice_i su upitane_i o njihovom stavu o potencijalu razvoja rodno neutralnog jezika unutar hrvatskog jezika. 75% ispitanih ($n = 9$) izjavilo je da su optimistični da će se u budućnosti razviti rodno neutralan način upotrebe hrvatskog jezika. No, neki se također i protive mijenjaju jezika.

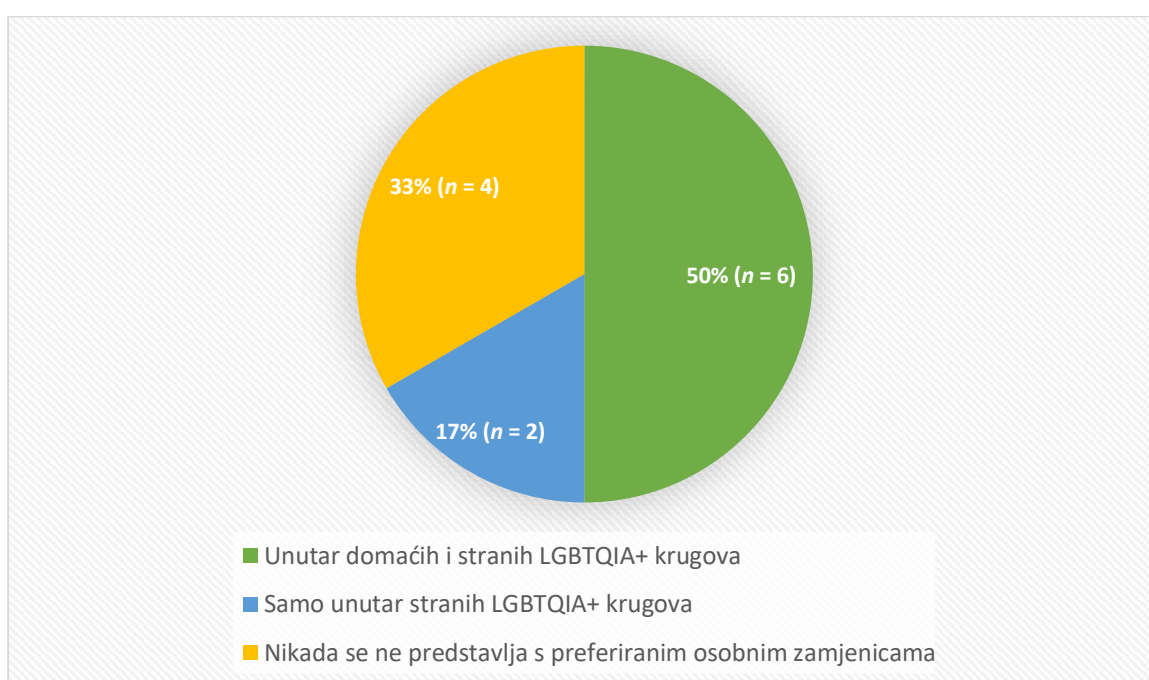
„Ja znam kako se ja osjećam, znam s kim to mogu podijeliti, a onda ne znam, jezik, bilo bi jako dobro da postoje opcije i veselim se trenutku kad će postojati i kad će se više koristiti. Ali, nekako sam se pomirila da su ovo [morfologija] ta neka ograničenja moram priznati. Mislim, nadam se da će se nešto ukorijeniti, jer jako je nezgodno ne moći se izražavati na materinjem jeziku.“ (141101)

„Znam da mi koji smo u slavenskim jezicima, nama je sve nekakav rod, svaka imenica, sve sve ima. [...] Čini mi se ultimativno da ništa neće biti ako se ne odlučimo, ajmo reći, makar i od subkulturnih levela pa nadalje do svih ovakvih istraživanja, diplomskih radova... Što više se bude ubacivalo u akademiju, to mi se nekako čini da su veće šanse da [rodno neutralan jezik] bude i prihvaćen na nekoj razini. Nekako ultimativno prihvaćanje toga još zvuči utopijski, ali opet imati nekakvu opciju za koju se osobe poput mene mogu lagano odlučiti jer postoje obrasci toga, to bi bilo vrlo lijepo.“ (091102)

„Ja mislim da se to ne bi moglo provesti u hrvatskom. I mislim da nema potrebe na taj način uopće mijenjati jezik, jer... Mislim, ovaj jezik već postoji kakav je i milijune ljudi ga koristi i sada da mi idemo provoditi neku jezičnu revoluciju, jer ćemo pokušati minimizirati, ne znam, postojanje roda, to ljudi neće prihvatiti. Ljudi većinom ne vole promjenu.“ (111102)

3.3. Pragmatičke prilagodbe

U ovom dijelu istraživanja, sudionice_i su ispitivane_i o njihovoj socijalnoj komunikaciji. Na početku ovog dijela, ispitivani su običaji predstavljanja rodno nebinarnih osoba unutar i izvan zajednice. Sudionice_i istraživanja ispitane_i su o običaju predstavljanja svojih preferiranih osobnih zamjenica drugima prilikom upoznavanja. Graf 6 prikazuje udio odgovora izraženih u postotcima.

Graf 6. Običaj predstavljanja preferiranih osobnih zamjenica drugima prilikom upoznavanja, izraženo u postotcima.

Polovica je ispitanih izjavila da su predstavljali svoje osobne zamjenice tijekom upoznavanja unutar domaćih i stranih LGBTQIA+ ili rodno varijantnih krugova. Ispitanice_i koje_i su dale ovakav odgovor često su daljnje specificirali da se ovakav tip upoznavanja u Hrvatskoj najčešće može vidjeti u sklopu radionica ili drugih službenih događanja koje organiziraju udruge za promicanje prava LGBTQIA+ osoba. Nadalje, ispitanice_i su također spomenule_i da je ovakav tip upoznavanja značajno češći u anglofonom okruženju nego u hrvatskom.

„Da već znam da postoje rodno varijantni ljudi [u društvu], onda bi mi djelovalo pristojno predstaviti se sa zamjenicama, čisto zato da pokažem da bih htjela čuti nazad zamjenice. Da

znam što da koristim za osobu. Ali ovako... Generalno, ako se predstavljam ljudima, ne. Ne ubacim to u predstavljanje.“ (091101)

„To radimo u neakvim više official oblicima, kao tipa ako vodimo radionicu. Ali kao znaš šta ima mi to smisla ali mislim da se to više događa u prostoru s ljudima s kojima moram pričati ono na engleskom. Ovak inače sam kao počnem pričati i onda ljudi skuže u nekom trenu ,onda budu kao 'haa??' ili budu kao normalni.“ (101103)

Ovakav tip upoznavanja 17% ispitanih ($n = 2$) upotrebljava samo u stranim, najčešće LGBTQIA+ krugovima. Međutim, obje ispitanice osobe izjavile su da ne bi imale problem isto primijeniti i unutar domaćih LGBTQIA+ krugova.

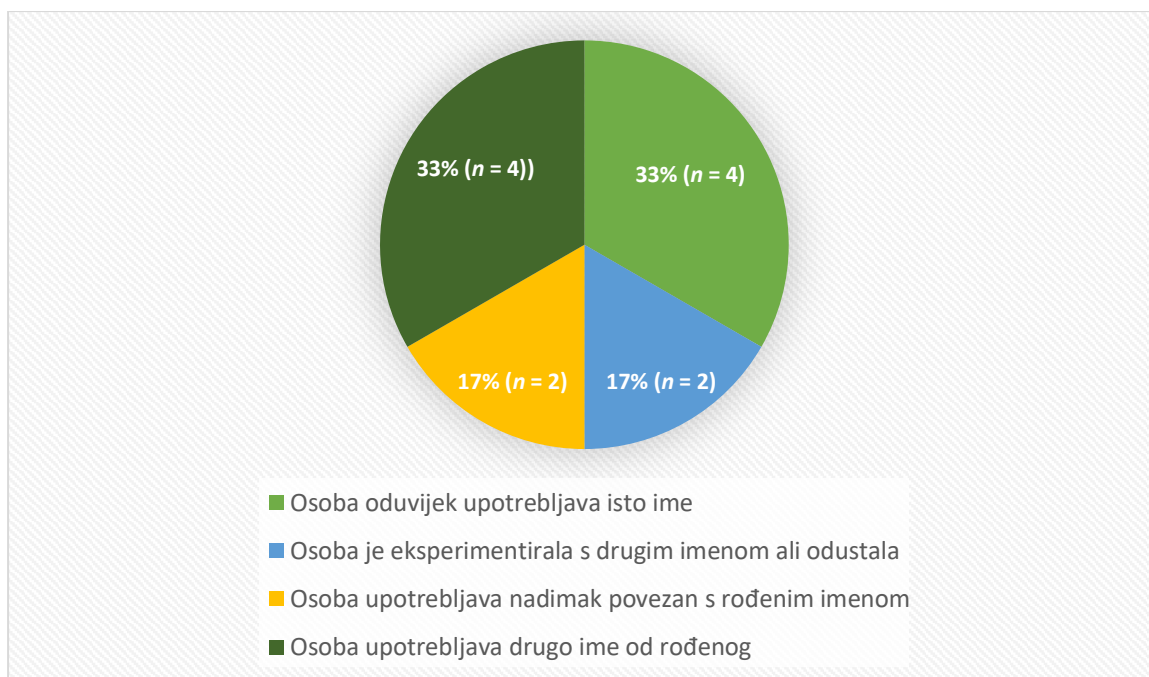
„U hrvatskom ne. Iako, na engleskom je to dosta uobičajeno. Opet ću rekontekstualizirat, ovisi kakav je osjećaj. U hrvatskom mi je uvijek prvo bez [predstavljanja osobnih zamjenica], ako druga osoba ponudi, onda da hoću [predstaviti svoje osobne zamjenice].“ (091102)

Trećina ispitanih izjavila je da nisu nikada, ili su samo u rijetkim situacijama, predstavljali svoje osobne zamjenice tijekom upoznavanja novih osoba. Međutim, neke osobe imaju druge načine za predstavljanje svog rodnog identiteta u novom društvu. Bitno je također napomenuti da troje od četiri ispitanice osobe u ovoj kategoriji primarno upotrebljava osobne zamjenice onog roda kao kojeg ih okolina, odnosno društvo, percipira.

„Ne. Ja puno pričam, tako da dosta brzo dođemo do nekog oblika perfekta, pa onda, ajmo reći, na taj način iznesem rod.“ (091103)

„Mislim družilo sam s jednom raznolikom grupom ljudi ali ne znam jesu li me oni ikad pitali za zamjenice. Ili tipa ako jesu onda su pitali u engleskom, ne pita se toliko u hrvatskom jer nekak većina LGBT populacije, dobro starije, sad mlađi su malo napredniji oko toga u Hrvatskoj, ali nekako dosta su binarni što se tiče roda.“ (101101)

Ispitivana je društvena upotreba imena. Odnosno, ispitanice je upotrebljavaju li rodno nebinarne osobe isto ime od spoznaje rodnog identiteta, a ako ne, postoji li poveznica između imena dodijeljenog pri rođenju i novog imena kojeg osoba upotrebljava. Identificirane su četiri kategorije odgovora čiji je omjer u postocima prikazan u Grafu 7.

Graf 7. Društvena upotreba i promjena upotrebe imena od spoznaje rodnog identiteta rodno nebinarne osobe. Odgovori su grupirani prema sličnosti i izraženi u postotcima.

Ista količina ispitanih, po trećina uzorka, upotrebljava isto ime od rođenja ili drugo ime od onog koje im je dodijeljeno pri rođenju.

„Od nekih ljudi isto češće van zajednica sam čula pitanje kao pa ne misliš da promijeniti svoje ime u nešto što zvuči rodno neutralno i onak... ne. [Ime] nekako paše mom karakteru.“ (091102)

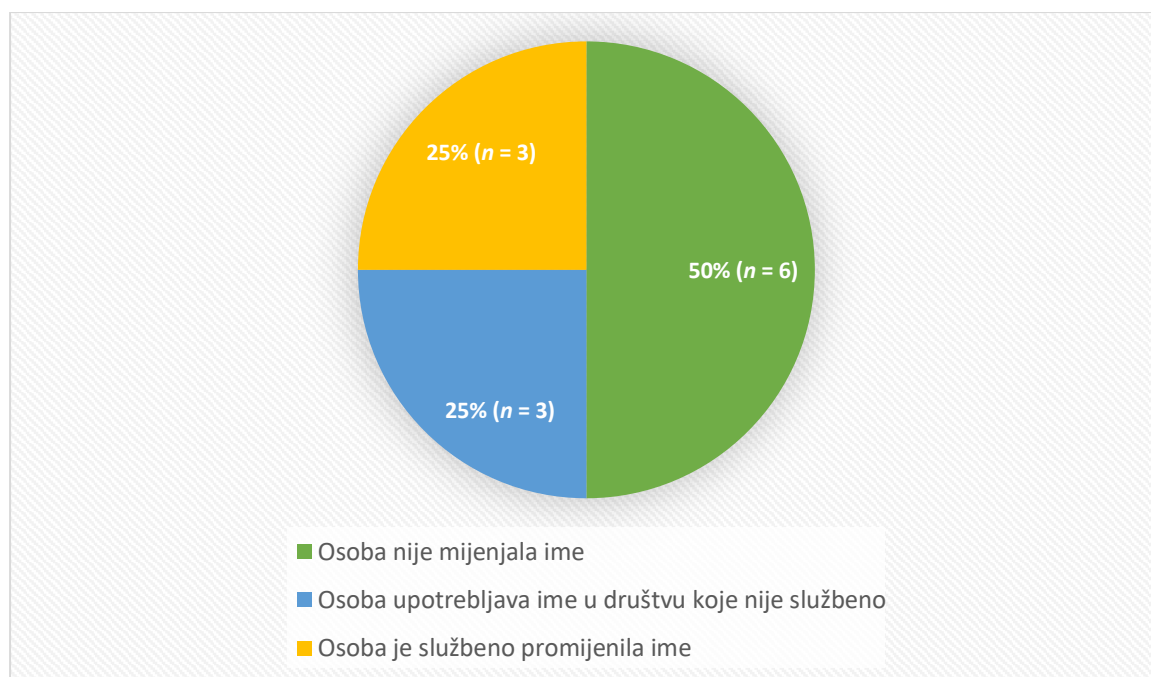
Barem jednom u životu je 17% ispitanih eksperimentiralo s društvenom upotrebom nekog drugog imena od onog dodijeljenog pri rođenju, ali su odlučili nastaviti upotrebljavati ime dodijeljeno pri rođenju.

„Ja koristim i dalje svoje ime koje su mi roditelji dali pri rođenju i koristim ime koje sam si dao, dakle [novo ime] ili na engleskom [novo ime]. I to su imena koje sam koristio cijelo vrijeme, ali ovo [novo ime] sam počeo tek poslije. I to ne koristim s većinom ljudi, to koristim najviše s tim ljudima koje poznajem preko [društvenih mreža]. S njima koristim većinom [novo ime] i s još nekim prijateljima, ali većina ljudi koristi [staro ime] i to mi je u redu. Lijepo mi je ime.“ (111101)

Isti postotak ispitanih, 17%, upotrebljava novo ime koje je započelo kao nadimak povezan s osobnim imenom ili prezimenom osobe.

„[Ime] je nadimak koji sam dobila dosta rano u djetinjstvu te s time je išlo puno ime, čak i vlastita majka ne koristi kad se referira na mene. Do toga je doslovno samo u papirima.“ (091102)

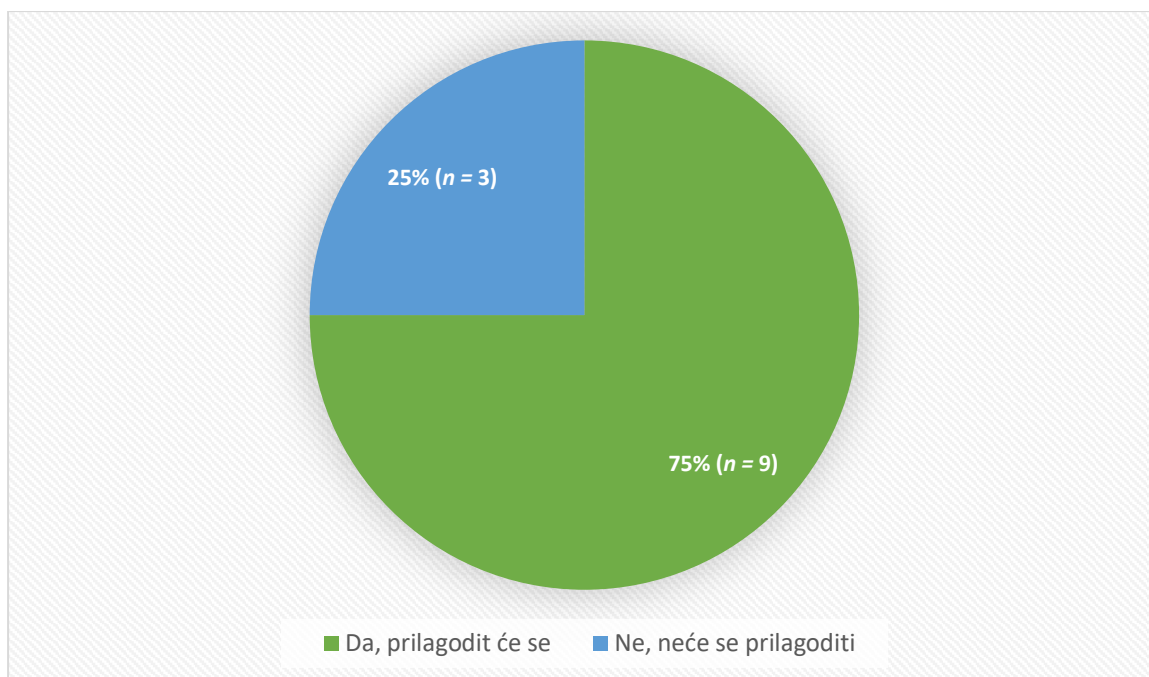
Ispitanice_i su se također izjašnjavale_i o legalnoj promjeni imena. Odnosno, koji je odnos između imena kojeg upotrebljavaju u komunikaciji i onog koje se nalazi na službenim dokumentima. Graf 8 prikazuje omjer grupiranih odgovora izraženog u postotcima.

Graf 8. Odnos statusa službenog i društvenog imena ispitanih rodno nebinarnih osoba. Odgovori su grupirani prema sličnosti i izraženi u postotcima.

Kada se isključi dio uzorka koji upotrebljava isto ime od rođenja, polovica osoba koje u trenutku provođenja istraživanja nisu upotrebljavale ime dano pri rođenju novo ime upotrebljavale su samo unutar društva, dok je druga polovica novo ime i službeno promijenila u svojim dokumentima.

Posljednje u sklopu ovog dijela istraživanja rodno nebinarne osobe ispitane su o načinu ponašanja tijekom situacije u kojoj nisu sigurni o stavovima druge osobe o njihovom rodnom identitetu, odnosno u situacijama u kojima se ne osjećaju sigurno zbog svojeg rodnog identiteta. Graf 9 prikazuje omjer odgovora izraženih u postotcima na pitanje bi li rodno nebinarna osoba prilagodila svoj način ponašanja i komunikacije u situaciji u kojoj se ne osjeća sigurno odnosno nije sigurna u stavove druge osobe.

Graf 9. Postotak odgovora na pitanje hoće li rodno nebinarna osoba prilagoditi svoje ponašanje i način komunikacije u situaciji u kojoj se ne osjeća sigurno.

Prekomjerna većina, 75% ispitanih, izjavila je da će prilagoditi svoje ponašanje ili komunikacijske karakteristike u slučaju kada se ne osjećaju sigurno ili nisu sigurni u stavove i namjere druge osobe. Kao jedan od najčešćih razloga za ovu prilagodbu, ispitanice_i su navodile_i vlastitu sigurnost.

„Definitivno se vrati na ono kako me oni percipiraju. Mislim, ovisno o tome koliki autoritet imaju nad menom. Jer ako je netko za koga mislim da bi me mogao fizički napasti ili nešto kao...ne nemam se ja što tu boriti za trans prava“ (101103)

„Da, samo, ono, koristim ženske zamjenice i, najheteroseksualnija sam osoba ikad“ (101102)

Četvrtina ispitanih ne bi prikrila svoj identitet u istoj situaciji. Najčešći razlozi za ovaj odgovor bili su rodna ekspresija osobe koja se ne razlikuje značajno od tuđe percepcije roda iste osobe te društvena okolina u kojoj se rodno nebinarna osoba osjeća ugodno.

„Najčešće sve nove ljude koje upoznam su tipa prijatelji od prijatelja, poznanici od prijatelja ili općenito ljudi s fakulteta i najčešće ljudi koji nisu baš cis, straight muškarci i onda malo je lakše s njima i nekako više manje počnem odmah s time [upotrebom srednjeg roda].“ (101101)

„Ne, zato što ja inače koristim ženski rod, tako da meni taj dio mi nije... Nemam potrebe mijenjati ništa.“ (091103)

„Ne, ne bih promijenila. U govoru ne bih ništa promijenila jer nije vrlo zamjetno.“ (091101)

Zbog potrebe da prikriju svoj identitet kako bi se zaštitili, rodno nebinarne osobe mogu doživjeti interne sukobe. Dok se jedan dio ispitanih osjeća kao da izdaje sebe i druge rodno varijantne ljude, drugi ne vide problem u prioriziranju vlastite sigurnosti.

„Pa ne baš [ne osjećam se loše], jer mislim da je skroz opravdano to da se štitimo i sa svačim nosimo u ovom svijetu tako da mislim da je skroz ok. Kad je realnost takva kakva je, kao prilagodit se bilo iz toga što je naporno u ovom svijetu biti nebinarna osoba i pokušavati se izražavati istinski kako bi htjela ili htio, to nekada je doslovno i zaštita.“ (221101)

„Osjećam se kao pičkica, najljepše rečeno, jer jednostavno već toliko dugo živim tako i onda kada to ne koristim, onda se osjećam glupo.“ (111101)

„Mislim da ne, jer kakva je to izdaja ako sam ja još uvijek nebinarna osoba. Ja se samo želim zaštititi od mogućeg napada i mislim da je to puno bitnije nego identitet sam po sebi u tom trenutku. Zašto bi si ja ugrozila život, nije to nikakva izdaja ako se ja pokušavam zaštititi.“ (111102)

„Ne osjećam se kao da se izdajem, jer shvaćam da to radim za svoju sigurnost. Ali nekako mi daje taj nekakav osjećaj predstave, ajmo reć. Kao, sada ću se praviti da sam ovo što društvo očekuje od mene, iako to, zapravo, nisam ja. Nije osjećaj izdaje, ali je nekakav osjećaj maskiranja.“ (101102)

4. Diskusija

U sklopu ovog rada istraživane su specifičnosti jezika i komunikacije rodno nebinarnih govornika hrvatskog jezika. Poseban naglasak stavljen je na opisivanje upotrebe osobnih zamjenica te morfosintaktičkih i pragmatičkih prilagodbi koje rodno nebinarne osobe čine unutar hrvatskog jezika. Također su ispitivani stavovi rodno nebinarnih osoba o nekim prijedlozima za rodno neutralnu osobnu zamjenicu i rodno neutralne nastavke u riječima koje sadrže gramatičku kategoriju roda.

S obzirom na preferencije u upotrebi osobnih zamjenica i morfoloških nastavaka, ali djelomično i pragmatičkim prilagodbama, vidimo da postoji jasna dihotomija unutar rodno nebinarne zajednice u shvaćanju vlastitog rodno nebinarnog identiteta i prilagodbama jezika koje taj identitet podrazumijeva. Dosljedno, čitavim istraživanjem, ističu se dvije grupe ispitanica_ka. Prva je ona koja svoj rodni identitet shvaća vrlo doslovno kao nebinaran, odnosno kao identitet koji ne pripada niti muškom niti ženskom te sukladno tome kod osoba unutar prve grupe postoji jasna namjera da svoj jezik učine neutralnim i izbjegnu gramatički rod kako god i gdje god je moguće. Pripadnici ove grupe su, na primjer, oni koji upotrebljavaju sve osobne zamjenice ili neku novozamjenicu; kombiniraju, izmjenjuju ili izbjegavaju morfološke nastavke za rod; upotrebljavaju ime koje perceptivno može biti muško ili žensko. Druga je grupa ona unutar koje se osobe poistovjećuju s identitetom rodne nebinarnosti, međutim, zbog nekog razloga, upotrebljavaju jezik koje društvo poistovjećuje s

jednim od binarnih identiteta. U ovu grupu pripadaju osobe koje, na primjer, upotrebljavaju iste osobne zamjenice i morfološke nastavke za rod koji im je dodijeljen pri rođenju te osobe koje nemaju potrebu prilagoditi svoje ponašanje u rizičnoj situaciji jer smatraju da ih društvo percipira kao mušku ili žensku osobu. Razlozi tomu mogu biti vrlo različiti. Osoba se, na primjer, može više poistovjećivati s jednim rodnom od drugoga, upotreba osobnih zamjenica i morfema za jedan rod osobi može biti ugodnija od eksperimentiranja s jezikom, ali također može biti da je osoba prisiljena koristiti rodno obojani jezik kao rezultat neprihvaćajuće okoline i straha. Jedna stvar je sigurna, rodna nebinarnost nije samo drugačija upotreba jezika. Niti jedna osoba koja se identificira kao rodno nebinarna nije manje ili više validna zbog drugačije upotrebe jezika. Rezultati ovog istraživanja potvrđuju što već prije znamo o rodu – da je to kompleksan identitet koji se manifestira na različite načine kod različitih osoba.

Usprkos očekivanju da će se, barem djelomično, osobna zamjenica 3. lica množine *oni* upotrebljavati u hrvatskom jeziku kao ekvivalent engleskoj osobnoj zamjenici *they*, rezultati ovog istraživanja pokazuju da to nije slučaj te postoji i značajan otpor tom prijedlogu unutar ovog uzorka. Rodno nebinarne osobe nisu zadovoljne činjenicom da je osobna zamjenica 3. lica množine u hrvatskom jeziku također rodno obojena (*oni* za muški rod, *one* za ženski rod) te smatraju da je ovu osobnu zamjenicu teško upotrebljavati u kontekstu jedne osobe.

Istraživanje na ovom uzorku pokazalo je da je uvođenje novozamjenice u hrvatski jezik najpopularnije rješenje za problem manjka rodno neutralne osobne zamjenice, usprkos djelomičnom otporu. Određene i ispitanice i smatraju da uvođenje novozamjenice ne bi bilo u duhu jezika te da novozamjenice nisu široko prihvaćene ni u drugim jezicima što ističe nesigurnost prihvaćanja novozamjenice i u hrvatskom jeziku. Suglasnost o tome koja bi to novozamjenica mogla biti ne postoji. Međutim, ovo istraživanje identificiralo je nekoliko novozamjenica koje određene rodno nebinarne osobe u Hrvatskoj upotrebljavaju. To su novozamjenice *on'a*, *onu* te *ina/ino*. Novozamjenica *on'a* srasli je oblik muške osobne zamjenice *on* i ženske osobne zamjenice *ona*, međutim, za potrebe ovog rada smatra se novozamjenicom zato što se ne pojavljuje prirodno u jeziku. Porijeklo novozamjenice *onu* nije poznato iz intervjua, međutim, ova novozamjenica prisutna je u rodno nebinarnoj zajednici u Poljskoj. Većina izvora na ovu temu su blogovi i slične publikacije, međutim, o ovoj temi pisale su i novine u različitim kontekstima. Dunin (2021) je pisala o ovoj temi u kontekstu recenzije knjige poljske književnice koja promovira upotrebu različitih rodno neutralnih novozamjenica u poljskom jeziku. Između ostalog, Dunin (2021) pripisuje

novozamjenicu *onu* poljskom književniku Jaceku Dukaju koji je istu upotrijebio u svom znanstveno-fantastičnom romanu objavljenom 2004. *Perfekcyjna niedoskonalość* (Savršena nesavršenost). Iako nije poznato kako je poznanica_k ispitanice_ka ovog istraživanja upotrebljavala_o tu novozamjenicu u hrvatskom jeziku, ova je novozamjenica u poljskom jeziku značajno razrađena te ima svoju deklinaciju i morfološke nastavke za druge vrste riječi (vidi: Zaimki.pl, n.d.) Porijeklo novozamjenica *ina/ino* naizgled dolazi iz priloga *ino*. Ispitanica_k koja_i upotrebljava ovu novozamjenicu predložila_o je određene morfološke nastavke koji se slažu s ovom novozamjenicom, ali ne postoji razrađena deklinacija ove novozamjenice niti njenih nastavaka za druge vrste riječi. Potrebno je dodatno istražiti je li upotreba ove novozamjenice izoliran slučaj ili postoje druge rodno nebinarne osobe koje upotrebljavaju ovu novozamjenicu.

Većina (58%) ispitanih izjavila je da su otvoreni mijenjanju svojih preferiranih osobnih zamjenica u budućnosti. Ovaj podatak može biti rezultat fluidnosti rodno nebinarnog identiteta. Odnosno, kao što ne postoji jedan pravilan način da osoba bude rodno nebinarna, isto tako, ne postoji jedan točan način na koji se rodno nebinarna osoba mora izražavati. Ovo istraživanje pokazalo je značajnu heterogenost rodno nebinarne zajednice u Hrvatskoj, kako u shvaćanju svojeg identiteta tako i u upotrebi jezika. Otvorenost većine ispitanih može biti rezultat otvorenosti eksperimentiranju s vlastitim rodnim identitetom, fluidno shvaćanje vlastitog roda, ali i nepotpuno zadovoljstvo trenutnim jezikom koje osoba upotrebljava u skladu sa svojim rodnim identitetom.

Rezultati prikazani u Grafu 5. o rodu koji ispitane osobe upotrebljavaju u imenicama, glagolima i pridjevima posebno su zanimljivi zbog neslaganja rezultata između imenica i pridjeva. Značajno više ispitanih upotrebljavalo je rod svoje osobne zamjenice u pridjevima pri referiranju na sebe nego u imenicama. Razlog tomu može biti što određen dio (33%) ispitanih upotrebljava imenice u muškom rodu pri referiranju na sebe zato što imenice muškog roda smatraju rodno neutralnijima. Isto, prema ispitanima, ne vrijedi za pridjeve u muškom rodu. S obzirom na to, čini se da je diskrepancija između upotrebe roda u imenicama i pridjevima rezultat preferencije za imenicama u muškom rodu kod osoba koje upotrebljavaju osobnu zamjenicu u ženskom ili srednjem rodu.

Još jedan zanimljiv podatak iz Grafa 5. je da većina (58%) ispitanih upotrebljava parafraziranje i preoblikovanje kako bi izbjegla upotrebu roda u glagolima. Razlog tomu može biti da je lakše parafrazirati glagole nego imenice i pridjeve. Rod se u glagolima

većinom vidi samo u prošlom vremenu, dok je rod sveprisutan u imenicama i pridjevima. Imenice i pridjevi mogu se parafrazirati u glagole u sadašnjem vremenu koji ne sadrže rod, primjer toga dalo je i par ispitanih, međutim, to je relativno teže od parafraziranja glagola te također nije uvijek moguće zbog konteksta ili manjka glagola.

Rezultati istraživanja pokazuju da većina ispitanih (58%) upotrebljava aorist i imperfekt kako bi izbjegli označavanje roda u glagolima prošlog vremena. Upotreba aorista i imperfekta je također najčešći tip parafraziranja koji se upotrebljava u ovom uzorku rodno nebinarnih osoba. Ova činjenica podržava teoriju da rodno nebinarne osobe češće izbjegavaju rod u glagolima nego imenicama i pridjevima zbog lakšeg i dostupnijeg načina parafraziranja koji je također u duhu jezika. Bilo bi korisno istražiti kognitivnu opterećenost prilikom parafraziranja kako bi se daljnje ispitala ova teorija.

Ovo je istraživanje također pronašlo tipove parafraziranja i preoblikovanja koji nisu opisani u obrađenoj literaturi. To su:

1. Konstrukcija glagol + priložna oznaka
Npr. Gladan sam > Osjećam se gladno
2. Pasivna preoblika
Npr. Razbila sam čašu > Čaša se razbila
3. Preoblika prošlog glagolskog vremena u sadašnje
Npr. Pjevao sam u zboru > Pjevam u zboru
4. Preoblika imenice u glagol
Npr. Ja sam studentica > Studiram

Parafraziranje i preoblikovanje najčešće je u glagolima, za imenice je pronađen samo jedan način parafraziranja koji se upotrebljava relativno rijetko (16% ispitanih) dok za pridjeve nije pronađen niti jedan način parafraziranja. Ovi podatci dodatno idu na ruku teoriji da se češće parafraziraju glagoli zbog dostupnih glagolskih prilagodbi koje već postoje u jeziku (npr. upotreba imperfekta umjesto perfekta), dok isto nije istinito za imenice i glagole.

Preoblika glagolskog vremena rijedak je način parafraziranja (upotrebljava ga samo jedna osoba u uzorku, 8%) te je zanimljiv u pragmatičkom smislu zato što može značajno promijeniti značenje rečenice. Također bi bilo zanimljivo istražiti kognitivnu opterećenost pri upotrebi takvog tipa parafraziranja zato što zahtjeva da osoba namjerno razmišlja o prošloj radnji u sadašnjem vremenu i da na isti način govori o toj radnji. Ovakav način refraziranja ne čini se efikasan te je to vjerojatno i razlog rijetke upotrebe. Ipak, bitno je napomenuti da u

hrvatskom jeziku postoji mogućnost upotrebe prezenta za izražavanje radnje u prošlosti u obliku pripovjedačkog prezenta, iako ta stilska figura nije česta u svakodnevnom govoru.

Upotreba pasiva, obezličjenja te jednostavnih prošlih glagolskih vremena čine se jednako jednostavni i svrsishodni. Usprkos tome što standardni hrvatski jezik ne preferira upotrebu pasiva, on je relativno čest u kolokvijalnom govoru te je kao takav možda i poželjniji od upotrebe aorista i imperfekta koji su perceptivno čudni, odnosno nesvakidašnji, u kolokvijalnom govoru. Čak i kad je glagol neprijelazan, npr. *hodati*, može se upotrijebiti u pasivu, npr. *hodalo se*, na način koji možda neće zvučati čudno u kolokvijalnom govoru, iako nije u skladu s pravilima standardnog hrvatskog jezika. Potrebno je daljnje istražiti preferenciju i društvenu percepciju u upotrebi ova dva načina parafraziranja.

Čak 75% ispitanih izjavilo je da su optimistični u vezi razvoja rodno neutralnog jezika unutar hrvatskog jezika. Dio ispitanih izrazio je uvjerenje da u Hrvatskoj vlada negativna klima za društvene i jezične promjene, ali usprkos tome rodno nebinarne osobe vjeruju da će do neke promjene doći.

U anglofonim društvima zapadnog svijeta sve je češći običaj informiranja druge osobe o preferiranim osobnim zamjenicama prilikom upoznavanja (Brown i sur., 2020). Kolokvijalno, ovaj običaj se zove prezentiranje ili davanje preferiranih osobnih zamjenica (Brown i sur., 2020). U sklopu ovog istraživanja ispitano je postojanje istog običaja u hrvatskom društvu te rezultati ukazuju na početke razvoja ovakve vrste upoznavanja i u hrvatskom jeziku. Polovica ispitanih izjavila je da upotrebljavaju ili su upotrebljavali ovakvu vrste upoznavanja u domaćim i stranim LGBTQIA+ krugovima, što pokazuje da je ovakav način upoznavanja već prešao iz anglofonih LGBTQIA+ krugova u domaće krugove. Čak i ispitane osobe koje su izjavile da se nisu na ovakav način predstavljale znaju za ovu specifičnost upoznavanja u rodno varijantnom društvu i svjesni su njene rasprostranjenosti u stranim krugovima. Prezentiranje preferiranih osobnih zamjenica još je daleko od univerzalnog iskustva u anglofonim društvima te nije realno isto očekivati i od hrvatskog društva, ali vjerojatno je za očekivati da će se sukladno podizanju društvene svijesti o rodnoj nebinarnosti i prihvatanju LGBTQIA+ osoba i u hrvatskom društvu početi češće javljati ovakva vrsta upoznavanja.

Rezultati dijela istraživanja o upotrebi i promjenama imena još jednom prikazuju heterogenost unutar rodno nebinarne zajednice u Hrvatskoj. Iz ovih rezultata ne možemo iščitati neku pravilnost u tomu hoće li rodno nebinarna osoba promijeniti ime i, ako da, na koji način, koje ime će odabrati itd. Međutim, možemo zaključiti da je upotreba imena vrlo

osobna odluka na koju u nekom omjeru definitivno utječe i vlastito shvaćanje svojega roda. Dio ispitanih je zadržalo ime jer im se sviđa ili smatraju da paše njihovom karakteru, drugi dio samo je promijenio rod imena ili su upotrijebili rodno neoznačen nadimak iz djetinjstva, a neki su se naposljetku u potpunosti odlučili odvojiti od imena dodijeljenog pri rođenju. Iz komentara ispitanih možemo zaključiti da upotreba imena uvelike ovisi o osobnom iskustvu i shvaćanju rodno nebinarnog identiteta.

Posljednji dio istraživanja odnosio se na ponašanje rodno nebinarnih osoba u zamišljenoj situaciji u kojoj rodno nebinarna osoba nije sigurna kakve stavove druga, nepoznata osoba gaji prema rodno nebinarnim osobama. U ovakvim situacijama rodno varijantne, ali i LGBTQIA+ osobe općenito, moraju napraviti pravovremenu procjenu o svojoj sigurnosti, hoće li druga osoba postati agresivna, i što one mogu učiniti da izbjegnu konfrontaciju. Prema Štambuk (2022), 61% mladih LGBTQIA+ osoba u Hrvatskoj doživjelo je vršnjačko verbalno nasilje barem jednom tijekom obrazovanja, a Jurčić i Dota (2023) pokazuju da je čak 64% LGBTQIA+ osoba u Hrvatskoj doživjelo neku vrstu nasilja barem jednom u životu. S obzirom na to, nije iznenađujuće da je čak 75% ispitanih izjavilo da će na neki način prilagoditi svoje ponašanje i način komunikacije. Štoviše, veliki dio onih koji su izjavili da ne bi prilagodili ništa o sebi u takvoj situaciji daljnje su pojasnili da je razlog tomu cisrodno percipiran vanjski izgled te neupadljiv jezik koji upotrebljavaju. Ovaj rezultat u skladu je s rezultatima drugih istraživanja koja su se bavila sličnom temom unutar šire LGBTQIA+ zajednice i još jedan su pokazatelj stanja u kojem se nalazi naše društvo.

Rezultati pokazuju da unutar rodno nebinarne zajednice postoji specifičan način upotrebe hrvatskog jezika koji je uvjetovan potrebama ekspresije nebinarnog rodnog identiteta unutar jezika koji je značajno rodno obojan. Iako je vidljiv određen utjecaj stranih rodno neutralnih jezika, rodno neutralan hrvatski jezik nije čista kopija engleskog ili nekog drugog rodno neutralnog jezika. Štoviše, određene prilagodbe u engleskom jeziku, kao što je upotreba osobne zamjenice trećeg lica množine *they*, nemaju jednako široku potporu unutar hrvatske rodno nebinarne zajednice. Kako se razvija svijest o rodu i rodnoj nebinarnosti u Hrvatskoj, biti će zanimljivo, ali i potrebno, pratiti daljnji razvoj rodno neutralnog hrvatskog jezika.

Ograničenja su ovog istraživanja mali uzorak, neproporcionalan broj sudionica_ka iz urbanih nasuprot ruralnih sredina, mlada prosječna dob sudionica_ka te neuključenost interpolnih osoba i drugih rodno varijantnih identiteta u uzorak. Ovo istraživanje također nije uzimalo u obzir socioekonomske karakteristike sudionica_ka.

5. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je postaviti temelje za daljnja istraživanja rodno nebinarnih, odnosno varijantnih, osoba s posebnim naglaskom na njihov jezik, kulturu i običaje. Ovo istraživanje prvo je ove tematike unutar hrvatskog jezika te se po prvi puta istražilo kako rodno nebinarne osobe upotrebljavaju hrvatski jezik. Opisana je upotreba i odabir preferiranih osobnih zamjenica te način na koji rodno nebinarne osobe slažu različite vrste riječi u skladu s njihovim osobnim zamjenicama i rodnim identitetom. Opisane su novozamjenice i tipovi refraziranja koje rodno nebinarne osobe upotrebljavaju u hrvatskom jeziku što predstavlja novo znanje o jeziku rodno nebinarnih osoba. Ovo istraživanje također nudi nova znanja na području pragmatike rodno nebinarnih govornika hrvatskog jezika.

Ovo istraživanje pruža prve sustavne spoznaje o karakteristikama varijeteta hrvatskog jezika kojim se služe rodno nebinarne osobe. Time se nadovezuje na veći korpus sličnih istraživanja u drugih jezicima, prije svega engleskom, pri čemu se ovaj rad ističe od ostalih kao jedno od rijetkih istraživanja na ovu temu unutar morfološki bogatih jezika.

Doprinos ovog rada nije samo znanstveni, već se rezultati ovog istraživanja mogu primijeniti unutar različitih struka te unutar same rodno nebinarne zajednice. Rezultati ovog istraživanja mogu pomoći osobama koje dolaze u kontakt s rodno nebinarnim osobama u razumijevanju njihova identiteta, karakteristika njihove komunikacije te njihovih potreba za prilagodbom komunikacijske situacije. Posebno je bitno podići svijest o rodno nebinarnim osobama unutar zdravstva te pomagačkih struka čijim će se uslugama mnoge rodno nebinarne osobe koristiti tijekom života. Ovaj rad može također biti koristan samim rodno nebinarnim osobama kao način informiranja o strategijama za prilagodbu hrvatskog jezika trenutno u optjecaju unutar rodno nebinarne zajednice.

Uz preporuke za daljnja istraživanja koje su postavljene u diskusiji, potrebno je također istražiti specifičnosti rodno neutralnog jezika unutar bosanskog, crnogorskog i srpskog jezika. Iako ovo istraživanje može poslužiti kao temelj za navedena istraživanja, nije moguće jednolično primijeniti rezultate ovog istraživanja na sve BCHS jezike.

5. Popis literature

- Balhorn, M. (2004). The rise of Epicene they. *Journal of English Linguistics*, 32(2), 79–104. <https://doi.org/10.1177/0075424204265824>
- Brown, C., Frohard-Dourlent, H., Wood, B. A., Saewyc, E., Eisenberg, M. E., & Porta, C. M. (2020). “It makes such a difference”: An examination of how LGBTQ youth talk about personal gender pronouns. *Journal of the American Association of Nurse Practitioners*, 32(1), 70–80. <https://doi.org/10.1097/jxx.0000000000000217>
- Cambridge University Press. (2024). They. Pristupljeno 20. veljače 2024. Preuzeto s: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/they>
- Čaušević, J., & Zlotrg, S. (2012). Izvinite, gospođa ili gospođica? - Feministička jezička istraživanja u Bosni i Hercegovini. In *Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na Žene XXI veka?* Sarajevski otvoreni centar.
- Došljak, J. (2019). Rod i jezik u crnogorskom društvu. *Matica*, 77.
- DuBois, L. Z., & Shattuck-Heidorn, H. (2021). Challenging the binary: Gender/sex and the bio-logics of normalcy. *American Journal of Human Biology*, 33(5). <https://doi.org/10.1002/ajhb.23623>
- Dunin, K. (2021). Mów do mnie, jak ci wygodnie. Nie sprowadzajmy problemów osób niebinarnych do zaimków. *Krytyka Polityczna*. Pristupljeno 7. travnja 2024. Preuzeto s: <https://krytykapolityczna.pl/kultura/czytaj-dalej/kinga-dunin-czyta/maia-kobabe-gender-queer-jezyk-zaimki/>
- Edelman, E. A. (2018). Gender Identity and Transgender Rights in Global Perspective. U: M. J Bosia, S. M McEvoy, & M. Rahman (Ur.), *The Oxford Handbook of Global LGBT and Sexual Diversity Politics*. Oxford Handbooks. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190673741.013.24>

Engelberg, M. (2016). *Yleispätevä mies. Suomen kielen geneerinen, piilevä ja kieliopillistuva maskuliinisuus* [Doktorska disertacija]. Sveučilište u Helsinkiju.

European Institute for Gender Equality. (2024). Gender Equality Index. Pristupljeno 20. veljače 2024. Preuzeto s: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/FI>

Foertsch, J., & Gernsbacher, M. A. (1997). In search of gender neutrality: Is singular they a cognitively efficient substitute for generic HE? *Psychological Science*, 8(2), 106–111. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1997.tb00691.x>

Hekanaho, L. (2020). *Generic and nonbinary pronouns: usage, acceptability and attitudes* [Doktorska disertacija]. Sveučilište u Helsinkiju.

Horley, J., & Clarke, J. (2016). Experience, meaning, and identity in sexuality. In *Palgrave Macmillan UK eBooks*. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-40096-3>

Hrvatska enciklopedija. (2021a). Rod. Pristupljeno 16. studenog 2023. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53130>

Hrvatska enciklopedija. (2021b). Spol. Pristupljeno 16. studenog 2023. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57482>

ILGA-Europe. (2023). Rainbow Europe. Pristupljeno 20. veljače 2024. Preuzeto s: <https://rainbow-europe.org/>

Jurčić, M., & Dota, F. (2023). *Rozi megafon: Dva koraka naprijed, jedan natrag – LGBTIQ prava u Hrvatskoj između stagnacije i sudskih pobjeda. Izvještaj Zagreb Pridea o stanju ljudskih prava LGBTIQ osoba u Republici Hrvatskoj 2018. – 2022. Zagreb Pride*. Pristupljeno 9. travnja 2024. Preuzeto s: https://zagreb-pride.net/wp-content/uploads/2023/02/Rozi_megafon3_2018-2022_final.pdf

Lind, M. (2022). Liminalität, Transdifferenz und Geschlecht: Sprachliche Praktiken jenseits von Zweigeschlechtlichkeit. *Zeitschrift Für Literaturwissenschaft Und Linguistik*, 52, 631–649. <https://doi.org/10.1007/s41244-022-00272-0>

- Mahmutović, S. (2022). Rodno osjetljiva upotreba jezika u Bosni i Hercegovini. *Pravnik*, 56(108), 47–59. <https://hrcak.srce.hr/clanak/411234>
- Mascaro, J. S., Palmer, P. K., Willson, M., Ash, M. J., Florian, M. P., Srivastava, M., Sharma, A., Jarrell, B., Walker, E. R., Kaplan, D. M., Palitsky, R., Cole, S. P., Grant, G., & Raison, C. L. (2022). The Language of Compassion: Hospital chaplains' compassion capacity reduces patient depression via Other-Oriented, Inclusive language. *Mindfulness*, 14(10), 2485–2498. <https://doi.org/10.1007/s12671-022-01907-6>
- Matossian, L. A. (1997). *Burglars, Babysitters, and Persons: A Sociolinguistic study of Generic Pronoun usage in Philadelphia and Minneapolis*. <https://repository.upenn.edu/items/dc925d49-59be-4f0f-808f-a862aa8fc5d8>
- McGaughey, S. (2020). Understanding neopronouns. *The Gay & Lesbian Review Worldwide*, 144.
- Merriam-Webster. (n.d.). They. Pristupljeno 20. veljače 2024. Preuzeto s: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/they>
- Mihaljević, A., Mihaljević, J., & Mihaljević, M. (2022). Speaking about people of Non-Binary Sex/Gender in Croatian. *Collegium Antropologicum*, 46(3), 175–185. <https://doi.org/10.5671/ca.46.3.1>
- Newman, M. (1997). *Epicene pronouns: The Linguistics of a Prescriptive Problem*. Garland Science.
- Nilsen, A. P. (2001). Why keep searching when it's already "Their"? reconsidering "Everybody's" pronoun problem. *English Journal*, 90(4), 68. <https://doi.org/10.2307/821905>
- Patev, A. J., Dunn, C. E., Hood, K. B., & Barber, J. (2018). College students' perceptions of Gender-Inclusive language use predict attitudes toward transgender and gender nonconforming individuals. *Journal of Language and Social Psychology*, 38(3), 329–352. <https://doi.org/10.1177/0261927x18815930>

Perales, F., Ablaza, C., & Elkin, N. (2022). Exposure to Inclusive Language and Well-Being at Work among Transgender Employees in Australia, 2020. *American Journal of Public Health*, 112(3), 482–490. <https://doi.org/10.2105/ajph.2021.306602>

Renström, E., Lindqvist, A., & Sendén, M. G. (2022). The multiple meanings of the gender-inclusive pronoun hen: Predicting attitudes and use. *European Journal of Social Psychology*, 52(1), 71–90. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2816>

Richards, C., Bouman, W. P., Seal, L., Barker, M., Nieder, T. O., & T’Sjoen, G. (2016). Non-binary or genderqueer genders. *International Review of Psychiatry*, 28(1), 95–102. <https://doi.org/10.3109/09540261.2015.1106446>

Rokach, A., & Patel, K. (2021). Sexual orientation. In *Elsevier eBooks* (pp. 165–193). <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-819174-3.00003-6>

Šehović, A. (2023). Od rodno (ne)osjetljivog ka rodno neutralnom (nebinarnom) jeziku u lingvističkoj bosnistici. U: J. Čaušević, A. Bašić, & M. Vrebac (Ur.), *Ka rodno nebinarnim jezičkim praksama*. Sarajevski otvoreni centar.

Sendén, M. G., Bäck, E., & Lindqvist, A. (2015). Introducing a gender-neutral pronoun in a natural gender language: the influence of time on attitudes and behavior. *Frontiers in Psychology*, 6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00893>

Slobin, D. I. (1996). From “thought and language” to “thinking for speaking.” *Rethinking Linguistic Relativity*, 70–96. <http://psycnet.apa.org/record/1996-98701-002>

Štambuk, M. (2022). *Iskustva i potrebe mladih LGBTIQ osoba u Hrvatskoj - Izvještaj o rezultatima istraživanja*. Lezbijska organizacija Rijeka “LORI.”

Svensk ordbok. (2021). Hen. Pristupljeno 20. veljače 2024. Preuzeto s: <https://svenska.se/so/?sok=hen&pz=4>

Taheri, P. (2020). Using inclusive language in the Applied-Science academic environments. *Technium Social Sciences Journal*, 9, 151–162.

<https://doi.org/10.47577/tssj.v9i1.1082>

Wyrick, A. J. (2021). Contemporary issues in terminology: Using gender-inclusive language to create affirming spaces. In *American Psychological Association eBooks* (pp. 179–194). <https://doi.org/10.1037/0000216-013>

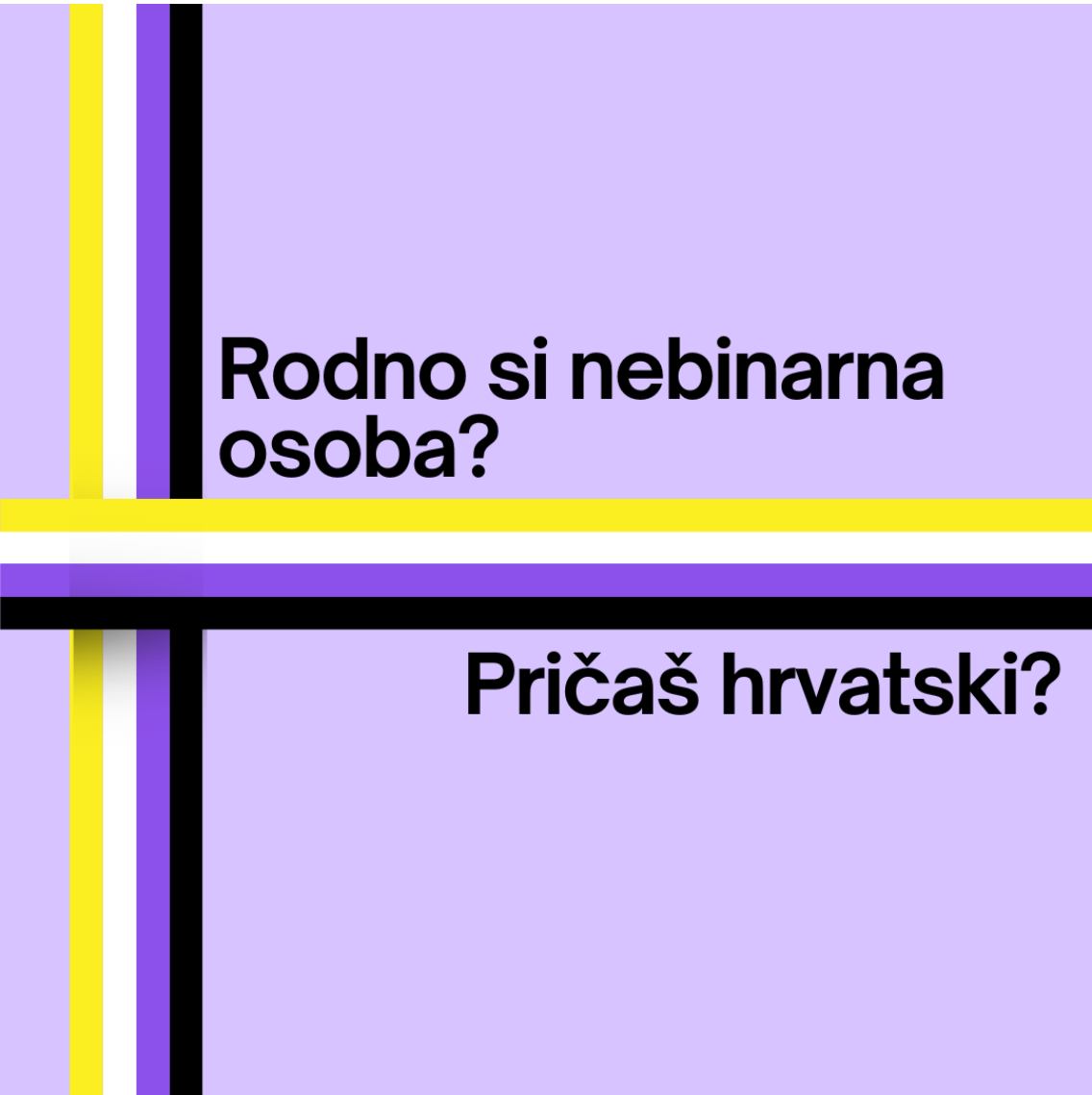
Zahirović, D. (2023). Problemi pri prevođenju rodno neutralnog jezika sa njemačkog na bosanski/hrvatski/srpski jezik. U: J. Čaušević, A. Bašić, & M. Vrebac (Ur.), *Ka rodno nebinarnim jezičkim praksama*. Sarajevski otvoreni centar.

Zaimki.pl. (n.d.). Onu. Pristupljeno 20. travnja 2024. Preuzeto s: <https://zaimki.pl/onu>

Zimmer, B., Solomon, J., & Carson, C. E. (2016). Among the new words. *American Speech*, 91(2), 200–225. <https://doi.org/10.1215/00031283-3633118>

6. Prilozi

Prilog 1: Poziv za sudjelovanje u istraživanju

**Rodno si nebinarna
osoba?**

Pričaš hrvatski?

Sudjeluj u istraživanju!

Pomogni u shvaćanju jezika, identiteta i potreba rodno nebinarnih osoba u Hrvatskoj

bit.ly/nebinarnihrvatski

Tekst u opisu grafika:

Rodno si nebinarna osoba koja govori hrvatski jezik? Pomogni u razumijevanju govora i iskustva rodno nebinarnih osoba u Hrvatskoj!

Istraživanje provodi Tin Dukanović, student preddiplomskog studija logopedije, pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Gordane Hržice.

Osnovni je cilj istraživanja dobiti uvid u specifičnosti govora i komunikacije rodno nebinarnih osoba koje govore hrvatski jezik, način na koji prilagođavaju jezik u skladu sa svojim rodnim identitetom te osobne zamjenice koje upotrebljavaju. Istraživanje će se provesti u obliku 1 na 1 intervjua između istraživača i ispitanika, bilo uživo ili online ovisno o mogućnostima i željama ispitanika.

Sudjelovanje u istraživanju je anonimno, dobrovoljno i od velikog doprinosa razumijevanju specifičnosti iskustva rodno nebinarnih osoba u Hrvatskoj.

Više informacija i prijave putem linka: bit.ly/nebinarnihrvatski

Kontakt: @tindukanovic

Prilog 2: Prijavnica za sudjelovanje u istraživanju

Priloženi tekst prilagođen je formatu Google forms-a.

Registracija za istraživanje 'Karakteristike govora rodno nebinarnih govornika hrvatskog jezika'

Drage, dragi,

hvala vam na iskazivanju interesa za sudjelovanje u istraživanju o karakteristikama govora rodno nebinarnih govornika hrvatskog jezika. Vašim sudjelovanjem pomoći ćete u prikupljanju važnih spoznaja o govoru, kulturi i iskustvima rodno nebinarnih osoba u Hrvatskoj o čemu u domaćoj literaturi nema puno podataka.

Istraživanje o karakteristikama govora rodno nebinarnih govornika hrvatskog jezika provodi Tin Dukanović, student 3. godine preddiplomskog studija logopedije pri Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, za potrebe studentskog rada pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Gordane Hržice.

Cilj istraživanja: Osnovni je cilj istraživanja dobiti uvid u specifičnosti govora i komunikacije rodno nebinarnih osoba koje govore hrvatski jezik, način na koji prilagođavaju jezik u skladu sa svojim rodnim identitetom te osobne zamjenice koje upotrebljavaju.

Postupak istraživanja: Istraživanje će se provesti u obliku individualnih intervjua, 1 na 1, između istraživača i ispitanika. Za potrebe istraživanja, intervju će biti potrebno snimati, međutim, snimat će se samo zvuk. Nakon obrade podataka i transkribiranja snimke će biti izbrisane, a do tada će se voditi pod jedinstvenom brojčanom šifrom koja će biti dodijeljena svakom ispitaniku. Nakon transkripcije i prilikom pisanja istraživačkog rada iz zapisa će biti izostavljeni podatci koji bi mogli izravno ili neizravno identificirati ispitanika. Svaki ispitanik ima pravo zatražiti transkript svog intervjua i može tražiti da se određena informacija izostavi kako bi se sačuvala privatnost ispitanika. Predviđeno trajanje intervjua je pola sata.

Sudjelovanje i odustajanje: Sudjelovanje u ovom istraživanju u potpunosti je dobrovoljno i u svakom trenutku imate pravo povući svoj pristanak i odustati od istraživanja bez ikakvih posljedica.

Kontakt: Za sve dodatne upite i informacije stojim na raspolaganju. Može me se kontaktirati putem e-maila: tin.dukanovic@gmail.com.

Svi izrazi koji se upotrebljavaju u ovom upitniku, a imaju rodno značenje, bez obzira jesu li rabljeni u muškom ili ženskom rodu, odnose se na sve rodove.

[Odjeljak 1]

Potvrđujem da sam pročitao _la i razumio _jela navedene informacije i pristajem sudjelovati u istraživanju.

Da

Ne

[Odjeljak 2] Osobni podatci i kontakt

Podatci prikupljeni ovdje koristit će se samo u statističke svrhe i za kontaktiranje zainteresiranih kandidata za sudjelovanje u istraživanju. Nakon intervjua i obrade podataka, svi osobni podatci bit će izbrisani.

Osobno ime

Osobne zamjenice koje upotrebljavate

Npr. on/njega, they/them, xe/xir

Rodni identitet

Npr. nebinaran, *genderfluid*, arodan, panrodan

Dob kandidata

Mjesto prebivališta

Željeni način kontaktiranja za sudjelovanje u istraživanju
(Pod ostalo može biti npr. neka društvena mreža)

Email

Broj mobitela

Ostalo: _____

Kontakt

Željeni način održavanja intervjua

Online

Uživo

Svejedno mi je

Ukoliko imate dodatne potrebe u smislu pristupačnosti molim da ovdje navedete koje:

Prilog 3: Popis pitanja za intervju

Osobne zamjenice i rodni identitet

1. Koje osobne zamjenice upotrebljavate kada govorite o sebi na hrvatskom jeziku?
2. Jeste li čuli za pojam *neopronouns* odnosno novozamjenica?
 - a. Jeste li ikada upotrebljavali novozamjenice kada govorite o sebi?
 - b. Jeste li ikada upoznali rodno nebinarnu osobu koja govori hrvatski jezik i upotrebljava novozamjenice kada priča o sebi?
3. Upotrebljavate li drugačije zamjenice od spoznaje rodne nebinarnosti? (Jesu li se mijenjale) Ako da, na koji način?
 - a. Mislite li da će se Vaš odabir daljnje mijenjati?
4. Mislite li da u hrvatskom jeziku postoji prostor za razvoj rodno-neutralne osobne zamjenice (kao što je *they* u engleskom jeziku)?
 - a. Imate li prijedlog za uvođenje rodno-neutralne osobne zamjenice? (Kao novozamjenica ili neka druga zamjenica). Objasnite.

Morfološke prilagodbe uvjetovane rodnim identitetom

5. Kada govorite o sebi, koje nastavke upotrebljavate u riječima kada je potrebno označiti rod govornika? Upotrebljavate li nastavke u istom rodu kod svih vrsta riječi?
6. Je li se Vaša upotreba nastavaka za rod mijenjala od spoznaje rodne nebinarnosti? Ako da, na koji način?
 - a. Mislite li da će se Vaš odabir daljnje mijenjati?
7. Mislite li da u hrvatskom jeziku postoji potencijal za razvoj rodno-neutralnih nastavaka?
 - a. Ako ne, mislite li da u hrvatskom jeziku postoji dovoljno dobar način zaobilaženja rodno-obojanog jezika pomoću refraziranja?
8. Mislite li da je upotreba 3. lica množine dobra zamjena za rodno-neutralan govor? Jeste li ikada čuli da se 3. lice množine koristi kako bi se referirali na jednu osobu?

Pragmatičke prilagodbe uvjetovane rodnim identitetom

9. Kada upotrebljavate imenice kako bi se referirali na sebe, npr. student_ica, usklađujete li im rod s gramatičkim nastavcima ili osobnom zamjenicom koju upotrebljavate?
10. Kada upoznajete novu osobu i niste sigurni o njezinim stavovima, prilagođavate li svoj način govorenja? Ako da, na koji način?
11. Kada upoznajete novu osobu, kažete li odmah i kojim zamjenicama biste voljeli da Vas se oslovljava?

12. Je li se vaš način predstavljanja mijenjao od spoznaje rodne nebinarnosti? Ako da, na koji način?

- a. Ako da, mislite li da će se daljnje mijenjati?
- b. Ako ste mijenjali ime ili osobne zamjenice, na koji način ste pristupili upotrebi novog identiteta među poznanicima?